

ALEX THIO

Παρεκκλίνουσα Συμπεριφορά

ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΣΟΥΡΑΜΑΝΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΛΛΗΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Ανθρωποκεντρικές Θεωρίες

ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΥ

Μία Ερμηνεία της Συμβολικής Διαντίδρασης / Ποιος χαρακτηρίζει Ποιον;
/ Συνέπειες του Χαρακτηρισμού / Κριτική της θεωρίας του Χαρακτηρισμού

ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

Κριτική του θετικισμού / Η Υποκειμενικότητα ως το Κλειδί για την Παρεκκλίνουσα Πραγματικότητα / Χρήσεις της Φαινομενολογίας / Κριτική της Φαινομενολογικής Θεωρίας

ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ

Turk: Στοιχεία της Εγκληματοποίησης / Chambliss: Η Πραγματικότητα του Νόμου / Quinney: Η Κοινωνική Πραγματικότητα του Εγκλήματος / Η Μαρξιστική Ερμηνεία της Παρέκκλισης / Η Φεμινιστική Θεωρία της Παρέκκλισης / Κριτική της θεωρίας της Κοινωνικής Σύγκρουσης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι περισσότερες από τις ανθρωποκεντρικές θεωρίες της παρέκκλισης, οι οποίες αναπτύχθηκαν από την αρχή της δεκαετίας του '60, διαφέρουν από τις αντίστοιχες θετικιστικές θεωρίες που παρουσιάστηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο. Οι ανθρωποκεντρικές θεωρίες είναι βασικά μη αιτιολογικές. Δεν επικεντρώνονται στις αιτίες της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς, όπως κάνουν οι θετικιστικές. Αντίθετα, επικεντρώνουν την προσοχή τους στο νόημα της παρέκκλισης, όπως επίσης και στο πώς οι άνθρωποι συμπεριφέρονται, ώστε να μείνουν πιστοί σ' αυτό το νόημα. Σ' αυτό το κεφάλαιο θα συζητήσουμε τρεις τέτοιες θεωρίες μεγάλης σπουδαιότητας για τη σύγχρονη βιβλιογραφία της παρέκκλισης.

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΥ (LABELING THEORY)

Στις αρχές του 1960, μία ομάδα κοινωνιολόγων, ιδιαίτερα ο Howard Becker, ο Kai Erikson και ο John Kitsuse, εξήγησαν την παρέκκλιση ως μία διαδικασία συμβολικής αλληλεπίδρασης⁽¹⁾. Θα έπρεπε να αναφέρονται σ' αυτή την ερμηνεία ως τη θεωρία της συμβολικής αλληλεπίδρασης - η οποία έχει χρησιμοποιηθεί για πολλά χρόνια στην ανάλυση της κοινωνικής ψυχολογίας της ανθρώπινης συμπεριφοράς εν γένει. Αλλά δεν το έκαναν. Αντίθετα, την παρουσίασαν σαν καινούρια θεωρία και έγιναν ευρέως γνωστοί ως θεωρητικοί του χαρακτηρισμού, διότι τόνιζαν τη σπουδαιότητα των χαρακτηρισμών στον ορισμό της παρέκκλισης. Έτσι, προς λύπη τους σήμερα, και οι οπαδοί τους και οι επικριτές τους έχουν συχνά εφαρμόσει νέους χαρακτηρισμούς πάνω στην ίδια την παλιά θεωρία. Όπως λέει ο Kitsuse:

Με κάποιον ειρωνικό τρόπο, αντιμετωπίζουμε εμείς ... το πρόβλημα του χαρακτηρισμού. Οι υποστηρικτές όπως και οι επικριτές αναφέρονται σ' αυτή την προσέγγιση με αρκετά ονόματα, από το ειλικρινές "η προσέγγιση του χαρακτηρισμού της παρέκκλισης" και το "η νέα αντίληψη της παρέκκλισης" ως το μεγαλόπρεπο "η θεωρία του χαρακτηρισμού της παρέκκλισης". Ο χαρακτηρισμός, στις πολλές του παραλλαγές, είναι ένας ατυχής όρος που έχει περισσότερο μπερδέψει παρά ξεκαθαρίσει τη διακριτική προσέγγιση, η οποία έχει αναπτυχθεί γύρω απ' αυτήν την άποψη. Η περισσότερο ατυχής όψη του όρου είναι ότι προσκαλεί, αν όχι ενθαρρύνει, τόσο μία κοινή παραδοχή όσο και μία απόρριψη της προσέγγισης. Για παράδειγμα, οι απλοϊκοί τρόποι με τους οποίους ο ορισμός του Howard Becker για το παρεκκλίνον [άτομο] και την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά έχει χρησιμοποιηθεί και παραποιηθεί⁽²⁾.

Η πιο γνωστή ονομασία σήμερα είναι η *θεωρία του χαρακτηρισμού*. Κάτι τέτοιο δεν αρέσει και στον Becker, ο οποίος κάποτε είπε, "Θα ικανοποιήσω την απέχθειά μου για τη συμβατική ονομασία της θεωρίας, αναφερόμενος σ' αυτήν από εδώ και μπρος ως θεωρία της διαντίδρασης της παρέκκλισης"⁽³⁾. Είναι φανερά πολύ αργά για τους Becker και Kitsuse να αλλάξουν την ονομασία με την οποία η θεωρία τους έχει γίνει ευρέως γνωστή. Παρ' όλ' αυτά, για να αποκτήσουμε μία ακριβή εικόνα της ονομαζόμενης θεωρίας τους του χαρακτηρισμού, θα πρέπει να τη συζητήσουμε ως μία ερμηνεία της συμβολικής διαντίδρασης.

Μία Ερμηνεία της Συμβολικής Διαντίδρασης (Symbolic Interactionism)

Οι θεωρητικοί της συμβολικής διαντίδρασης έχουν την ίδια πεποίθηση για τα ανθρώπινα όντα με τους θετικιστές. Η πεποίθηση αυτή είναι ότι ένα ανθρώπινο ον είναι ένα σκεπτόμενο, ενσυνείδητο, αισθανόμενο και αντανακλαστικό υποκείμενο και όχι ένα μη σκεπτόμενο, μη ενσυνείδητο, μη αισθανόμενο και μη αντανακλαστικό αντικείμενο. Ο Herbert Blumer, ο πρώτος υποστηρικτής της συμβολικής διαντίδρασης, λέει ότι, "Σ' ένα χώρο λειτουργίας των καθοριστικών παραγόντων που ενεργούν πάνω του, ο άνθρωπος θεωρείται ως ένας ενεργός οργανισμός που επανορθώνει, αντιμετωπίζει, παίρνει θέση και ενεργεί για όσα τον ενδιαφέρουν"⁽⁴⁾. Μία τέτοια ανθρωποκεντρική άποψη για τους ανθρώπους έχει οδηγήσει τους θεωρητικούς της συμβολικής διαντίδρασης να ερμηνεύσουν την ανθρώπινη συμπεριφορά με τον παρακάτω τρόπο.

Η ανθρώπινη συμπεριφορά δεν είναι μία στατική ολότητα αλλά μάλλον μία δυναμική ενέργεια, η οποία λαμβάνει χώρα στα ρευστά και ευμετάβλητα στοιχεία της

κοινωνικής διαντίδρασης. Σ' αυτό το σημείο, οι άνθρωποι, ως συνειδητά και ενεργά άτομα, "λαμβάνουν υπ' όψιν τους το τι συμβαίνει γύρω τους και τό τι είναι πιθανόν να συμβεί από τη στιγμή που θα αποφασίσουν τι θα κάνουν"⁽⁵⁾. Μ' άλλα λόγια, όταν οι άνθρωποι αλληλεπιδρούν, αποδίδουν ενεργά σημασίες στις πράξεις ο ένας του άλλου, με τέτοιο τρόπο ώστε να βασίζονται σ' αυτές τις σημασίες για να ενεργήσουν και να αντιδράσουν ο ένας προς τον άλλον στο μέλλον. Κατ' αυτόν τον τρόπο, όποιες και αν είναι αυτές οι σημασίες που θα αποδώσουν ο ένας στις πράξεις του άλλου, θα υπάρχουν συνέπειες και στη δική τους μελλοντική συμπεριφορά. Ας υποθέσουμε ότι ένας φίλος σας ερμηνεύει τον τρόπο της ομιλίας σας ως ενδεικτικό της πνευματικότητάς σας. Αυτή η ερμηνεία μπορεί να κάνει εσάς, από τη μία πλευρά, χαρούμενο και περήφανο και από την άλλη να κάνει το φίλο σας να σας σέβεται και να σας θαυμάζει.

Στην προσπάθειά τους να ερμηνεύσουν την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά, οι θεωρητικοί του χαρακτηρισμού εκμεταλλεύονται τις δύο κεντρικές ιδέες της συμβολικής διαντίδρασης. Αυτές οι δύο ιδέες υποδηλώνονται από τις δύο λέξεις που ονομάζουν αυτή τη θεωρία. Πρώτον, όπως υποδηλώνει η λέξη *διαντίδραση*, η παρέκκλιση - όπως και κάθε άλλη μορφή της ανθρώπινης δραστηριότητας - είναι μία συλλογική ενέργεια, η οποία ενέχει περισσότερες του ενός ατόμου πράξεις. Σύμφωνα με τη θεωρία του χαρακτηρισμού, δεν πρέπει να επικεντρώνουμε την προσοχή μας μόνο στο παρεκκλίνον άτομο, όπως κάνουν οι θετικιστές, αλλά μάλλον στη *διαντίδραση* μεταξύ του υποτιθέμενου παρεκκλίνοντος ατόμου και των άλλων, των συμβατικών ατόμων. Όπως λέει και ο Becker:

Ο τρόπος μελέτης της παρέκκλισης από τους θετικιστές έχει επικεντρωθεί στο παρεκκλίνον άτομο και δίνει απαντήσεις κυρίως στις ερωτήσεις που αφορούν στο ίδιο. Ποιο είναι όμως αυτό το άτομο; Είναι πιθανόν να συνεχίσει να είναι παρεκκλίνον; Η νέα προσέγγιση [του χαρακτηρισμού] αντιμετώπιζει το θέμα πάντα και παντού ως μία διαδικασία διαντίδρασης ανάμεσα σε τουλάχιστον δύο ειδών άτομα: σ' αυτούς που διαπράττουν (ή ισχυρίζονται ότι έχουν διαπράξει) μία παρεκκλίνουσα ενέργεια και στην υπόλοιπη κοινωνία, η οποία πιθανότατα να διαιρείται και η ίδια σε αρκετές ομάδες. Οι δύο ομάδες φαίνεται να έχουν μία συμπληρωματική σχέση. Η μία δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς την άλλη⁽⁶⁾.

Δεύτερον, όπως υποδηλώνει η λέξη *συμβολική*, η διαντίδραση ανάμεσα στο υποτιθέμενο παρεκκλίνον άτομο και στους κονφορμιστές ορίζεται από τις σημασίες που αποδίδουν οι μὲν στους δε, στις ενέργειες και στις αντιδράσεις τους. Ο Blumer το θέτει ως εξής: "Η συμβολική διαντίδραση περιλαμβάνει μία ερμηνεία, ή εξακριβώνει τη σημασία των ενεργειών ή των παρατηρήσεων ενός άλλου ατόμου, και έναν ορισμό, ή μεταφέρει υποδείξεις σε ένα άλλο άτομο για το πώς θα πρέπει να ενεργεί"⁽⁷⁾. Τα παραπάνω σαφώς υποδηλώνουν ότι η σημασία (στην οποία αναφέρονται με διάφορους όρους, όπως σύμβολο, σημαντικό νόημα, ερμηνεία, ορισμός, ή χαρακτηρισμός) την οποία προσδίδουν οι άνθρωποι σε μία ενέργεια είναι περισσότερο σημαντική από την ίδια την ενέργεια. Οι θεωρητικοί του χαρακτηρισμού εφαρμόζουν αυτή την ιδέα της συμβολικής διαντίδρασης στην παρεκκλίνουσα συμπεριφορά. Κοιτάξτε πώς την εφαρμόζει ο Kitsuse: "Οι τύποι της συμπεριφοράς δε διαφοροποιούν τα παρεκκλίνοντα άτομα από τα μη παρεκκλίνοντα. Είναι η αντίδραση των συμβατικών μελών και των κονφορμιστών της κοινωνίας που αναγνωρίζει και ερμηνεύει τη συμπεριφορά ως παρεκκλίνουσα, η οποία κοινωνιολογικά μετατρέπει τα άτομα σε παρεκκλίνοντα"⁽⁸⁾.

Εν συντομία, οι θεωρητικοί του χαρακτηρισμού ερμηνεύουν την παρέκκλιση όχι ως μία στατική ολότητα, της οποίας οι αιτίες πρέπει να αποδειχθούν, αλλά μάλλον ως μία δυναμική διαδικασία συμβολικής διαντίδρασης ανάμεσα στα παρεκκλίνοντα άτομα και στα μη παρεκκλίνοντα. Συνεπώς, οι θεωρητικοί του χαρακτηρισμού δεν κάνουν την ερώτηση που κάνουν οι θετικιστές: Τι προκαλεί την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά; Αντίθετα, κάνουν τουλάχιστον δύο ερωτήσεις: (1) Ποιος προσδίδει τον χαρακτηρισμό της παρέκκλισης σε ποιον; (2) Ποιες είναι οι συνέπειες αυτού του χαρακτηρισμού στο άτομο που τον δέχεται και στα άτομα που τον δίνουν; (Αυτές οι ερωτήσεις μπορούν να εκφραστούν με τους όρους της συμβολικής διαντίδρασης: Ποιος ερμηνεύει τη συμπεριφορά ποιου ως παρεκκλίνουσα; Και πως αυτή η ερμηνεία επηρεάζει τη συμπεριφορά και των δύο πλευρών που εμπλέκονται στη μήτρα της διαντίδρασης;)

Ποιός Χαρακτηρίζει Ποιον;

Σύμφωνα με τους θεωρητικούς του χαρακτηρισμού, οι άνθρωποι που αντιπροσωπεύουν τις δυνάμεις του νόμου και διατάσσουν τη συμβατική ηθική, τυπικά είναι αυτοί που αποδίδουν το χαρακτηρισμό της παρέκκλισης σ' αυτούς που ισχυρίζονται ότι έχουν παραβιάσει το νόμο και την ηθική. Παραδείγματα αυτών που χαρακτηρίζουν είναι η αστυνομία, οι δικαστές, οι δεσμοφύλακες, οι ψυχίατροι, οι συνοδοί των ψυχιατρικών και άλλοι φορείς του κοινωνικού ελέγχου. Από την άλλη μεριά, παραδείγματα αυτών που είναι αποδέκτες του χαρακτηρισμού είναι οι εγκληματίες, οι ανήλικοι εγκληματίες, οι ναρκομανείς, οι πόρνες, οι ομοφυλόφιλοι, οι ασθενείς των ψυχιατρικών, οι διανοητικά καθυστερημένοι κ.λπ. Γενικά, οι λευκοί, πλούσιοι ή δυνατόι και οι αντιπρόσωποί τους, όπως είναι οι εφαρμοστές του νόμου, είναι περισσότερο ικανοί να θέσουν την ετικέτα "παρεκκλίνων" στους άλλους. Όπως λέει ο Becker "Ένα σημαντικό στοιχείο σε κάθε άποψη για το δράμα της παρέκκλισης είναι η επιβολή ορισμών - καταστάσεων, πράξεων και ανθρώπων - απ' αυτούς που έχουν την εξουσία ή το νόμιμο δικαίωμα να το κάνουν"⁽⁹⁾. Στην άλλη όψη του ίδιου νομίσματος, οι φτωχοί, οι μαύροι ή οι αδύναμοι είναι περισσότερο πιθανόν να χαρακτηριστούν ως παρεκκλίνοντες. Κατ' αυτόν τον τρόπο, ένα φτωχός ή μαύρος είναι πιο πιθανό να συλληφθεί, να διωχθεί ή να καταδικαστεί ως εγκληματίας από έναν πλούσιο ή λευκό, παρόλο που θα έχουν διαπράξει παρόμοια εγκλήματα, ή να θεωρηθούν τρελοί ή να κλειστούν σ' ένα ψυχιατρείο, παρόλο που και οι δύο πάσχουν από την ίδια ψυχική ασθένεια, κ.λπ.

Συνέπειες του Χαρακτηρισμού

Ο χαρακτηρισμός ενός ατόμου ως παρεκκλίνοντος μπορεί να έχει συνέπειες και για το ίδιο το άτομο και γι' αυτόν που επιβάλλει τον χαρακτηρισμό. Οι θεωρητικοί του χαρακτηρισμού έχουν πολλά να πουν για τις συνέπειες της επιβολής του χαρακτηρισμού σ' αυτούς που τον δέχονται αλλά λίγα για τις συνέπειές του σ' αυτούς που τον επιβάλλουν. Ας δούμε και τους δύο τύπους των συνεπειών.

Συνέπειες γι' αυτούς στους οποίους αποδίδεται ο χαρακτηρισμός: Σύμφωνα με τους θεωρητικούς του χαρακτηρισμού, το να χαρακτηριστεί κανείς ως παρεκκλίνων

έχει αρνητικές συνέπειες για εκείνον στον οποίο αποδίδεται ο χαρακτηρισμός. Μία σημαντική συνέπεια είναι ότι από τη στιγμή που το άτομο θα χαρακτηριστεί παρεκκλίνον, τείνει να θεωρεί τον εαυτό του παρεκκλίνοντα, κάτι που το οδηγεί στο να συνεχίσει την αποκαλούμενη παρεκκλίνουσα συμπεριφορά. Το θέμα δεν είναι αν έχει διαπράξει κάποια παρεκκλίνουσα ενέργεια στην πραγματικότητα. Είναι το ότι, όποια και να είναι η φύση αυτών των ενεργειών, όποτε και αν ορίζεται ως παρεκκλίνον από τους άλλους, συνεχίζει να θεωρεί τον εαυτό του ως παρεκκλίνοντα, να διαπράττει τις ενέργειες αυτές, επιβεβαιώνεται τελικά ο χαρακτηρισμός του παρεκκλίνοντος ατόμου. Αυτή η διαδικασία έχει συζητηθεί προηγουμένως από τον Frank Tannenbaum, στον οποίο οι υποστηρικτές της θεωρίας του χαρακτηρισμού αρέσκονται να αναφέρονται. Σύμφωνα με την άποψη του Tannenbaum, ένα παιδί είναι δυνατόν να εμπλακεί σε διάφορες μορφές δραστηριοτήτων - όπως να σπάει παράθυρα, να ενοχλεί τους άλλους, να σκαρφαλώνει σε στέγες, να κλέβει μήλα και να κάνει σκασιαρχείο - και να τα θεωρεί όλα αυτά ως κάτι το αθώο και διασκεδαστικό. Όμως, οι γονείς, οι δάσκαλοι και η αστυνομία μπορεί να ορίζουν - και συχνά το κάνουν - αυτές τις ενέργειες ως μία μορφή διατάραξης, εγκληματικότητας ή κακού. Έτσι, μπορεί να "δραματοποιήσουν το κακό" αυτών των ενεργειών με το να επιπλήξουν, να κατσαδιάσουν, να δείρουν, να σύρουν στο δικαστήριο ή και να φυλακίσουν το παιδί. Συνεπώς, με το να χαρακτηριστεί το παιδί έτσι υπερβολικά ως παραβάτης, θα γίνει τέτοιος και αργότερα ένας εγκληματίας⁽¹⁰⁾.

Σχετικά με το θέμα της πορείας κάποιου προς την κατεύθυνση του να γίνει εγκληματίας, ο Tannenbaum υποδεικνύει ότι υπάρχουν δύο τύποι εγκληματικής δράσης. Ο ένας είναι η *πρώτη πράξη*, την οποία ένα παιδί θεωρεί αθώα, αλλά οι ενήλικες την ορίζουν ως εγκληματική, και ο δεύτερος είναι η *τελική συμπεριφορά*, την οποία και οι δύο ορίζουν ως εγκληματική. Αργότερα ο Edwin Lemert έκανε σαφή τη διάκριση ανάμεσα σ' αυτούς τους δύο τύπους συμπεριφοράς. Ονόμασε τον πρώτο τύπο συμπεριφοράς *πρωτογενή παρέκκλιση* και τον δεύτερο *δευτερογενή παρέκκλιση*⁽¹¹⁾.

Όπως ο Tannenbaum, έτσι και ο Lemert θεωρεί ότι η διαφορά ανάμεσα στην πρωτογενή και τη δευτερογενή παρέκκλιση είναι κάτι παραπάνω από χρονική - κάτι παραπάνω από το γεγονός ότι η μία συμβαίνει πιο νωρίς από την άλλη, ή ότι η πρωτογενής παρέκκλιση διαπράττεται για πρώτη φορά, ενώ η δευτερογενής είναι συνεχόμενη ή επαναλαμβανόμενη παρέκκλιση. Ο Lemert θεωρεί ότι η πρωτογενής παρέκκλιση είναι θέμα της σύγκρουσης αξιών - ότι, δηλαδή, είναι μία συμπεριφορά την οποία η κοινωνία ορίζει ως παρεκκλίνουσα, ενώ το άτομο που την ασκεί όχι. Αυτή η συμπεριφορά γίνεται δευτερογενής παρέκκλιση μόνο όταν το άτομο συμφωνεί με τον ορισμό της κοινωνίας για τη συμπεριφορά ως παρεκκλίνουσα και βλέπει τον εαυτό του ως παρεκκλίνοντα.

Οι θεωρητικοί του χαρακτηρισμού ενδιαφέρονται κυρίως για την ανάλυση της διαδικασίας με την οποία προκύπτει η δευτερογενής παρέκκλιση - δηλ. πώς ένα άτομο προχωρά από την πρωτογενή στη δευτερογενή παρέκκλιση. Αναφέρονται σ' αυτή την ανάλυση ως μία συνέχεια, ένα στάδιο ή σταθεροποιητικό μοντέλο ταυτότητας της παρέκκλισης. Ακολουθεί ένα παράδειγμα αυτού του μοντέλου έτσι όπως το περιγράφει ο Lemert:

Η ακολουθία των φάσεων της διαντίδρασης που οδηγούν στη δευτερογενή παρέκκλιση είναι κατά προσέγγιση η εξής: (1) η πρωτογενής παρέκκλιση, (2) οι κοινωνικές τιμωρίες, (3) η συμπληρωματική πρωτογενής παρέκκλιση, (4) οι ισχυρότερες τιμωρίες και απορρίψεις, (5) η περαιτέρω παρέκκλιση, ίσως με εκθρόνιτες και μνησικακία που αρχίζουν να επικεντρώνονται σ' αυτούς που εφαρμόζουν τις τιμωρίες, (6) η κρίση η οποία φτάνει στα όρια της ανοχής και εκφράζεται με επίσημη δράση από την κοινότητα, η οποία στιγματίζει το παρεκκλίνον άτομο, (7) η ενδυνάμωση της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς ως αντίδραση στο στιγματισμό και τις τιμωρίες, (8) η ύστατη αποδοχή του παρεκκλίνοντος κοινωνικού status και οι προσπάθειες για προσαρμογή στη βάση του συνδυασμένου ρόλου⁽¹²⁾.

Έτσι, μέχρι τη στιγμή που το άτομο θα φτάσει στο στάδιο της αποδοχής του κοινωνικού status που έχει ένα παρεκκλίνον άτομο, είναι πλέον ένα δευτερογενές παρεκκλίνον άτομο. Ως τέτοιο, το άτομο επαναληπτικά εμπλέκεται στην παρέκκλιση σαν έναν τρόπο ζωής. Για παράδειγμα, ας υποθέσουμε ότι ένας άνδρας έχει μόλις αποφυλακιστεί έπειτα από την ποινή του για κλοπή. Είναι πιθανόν να έχει στιγματιστεί ως "πρώην κατάδικος". Ως ένας στιγματισμένος πρώην κατάδικος, θα αντιμετωπίσει τεράστιες δυσκολίες στην προσπάθειά του να βρει μία καλή δουλειά. Γι' αυτόν το λόγο, θα εξαναγκαστεί να ληστέψει ξανά και θα συνεχίσει την "καριέρα" του ως ληστής.

Συνοψίζοντας, από τη στιγμή που κάποιος θα χαρακτηριστεί ως παρεκκλίνον άτομο, θα υποστεί την αρνητική συνέπεια της συνέχισης της παρεκκλίνουσας δραστηριότητας ως ένα δευτερογενές, επιβεβαιωμένο παρεκκλίνον άτομο. Σ' αυτήν τη διαδικασία του να γίνει ένα δευτερογενές παρεκκλίνον άτομο, υφίσταται και άλλες μορφές αρνητικών συνεπειών, όπως το να γίνει αντικείμενο χλευασμού, εξευτελισμού, υποβιβασμού, παρενοχλήσεων, ξυλοδαρμού, φυλακίσεων ή άλλης απάνθρωπης μεταχείρισης - ως αντικείμενο, ζώο ή κάτι το απρόσωπο. Το παρεκκλίνον άτομο, σύμφωνα με τα λόγια του Becker, είναι "πιο αμαρτωλό από την ίδια την αμαρτία".

Συνέπειες γι' αυτούς που προσδίδουν το χαρακτηρισμό: Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, οι περισσότεροι θεωρητικοί του χαρακτηρισμού έχουν πολύ λίγα να πουν γι' αυτό το θέμα. Αλλά από τα λόγια τού Erikson, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι το να χαρακτηρίζεις κάποιον ως παρεκκλίνοντα έχει θετικές συνέπειες για την κοινότητα, τις ομάδες, ή τα άτομα που εφαρμόζουν τον χαρακτηρισμό. Ο Erikson γράφει γι' αυτό:

Ως παράβατης των ομαδικών νορμών, το παρεκκλίνον άτομο αντιπροσωπεύει εκείνους τους παράγοντες που βρίσκονται έξω από τα όρια της ομάδας: μας πληροφορεί για το πώς μοιάζει το κακό, ποιές μορφές μπορεί να πάρει ο διάβολος. Και για να το κάνει αυτό, μας δείχνει τη διαφορά ανάμεσα στο εσωτερικό της ομάδας και σ' αυτό που βρίσκεται έξω απ' αυτή. Μπορεί να ειπωθεί ότι χωρίς αυτό το συνεχές δράμα έξω από το χώρο της ομάδας, η κοινότητα δε θα είχε την αίσθηση της ταυτότητάς της και της εσωτερικής συνοχής της ... Κατ' αυτόν τον τρόπο, η παρέκκλιση ... μπορεί να είναι η ίδια, σε ελεγχόμενο βαθμό, μία σημαντική συνθήκη για την προσφύλαξη της σταθερότητας⁽¹³⁾.

Εάν κάποια άτομα περιοδικά διακρίνονται για να καταδικαστούν και να τιμωρηθούν ως εγκληματίες, τα συμβατικά μέλη της κοινότητας θα μάθουν καλύτερα τη διάκριση ανάμεσα στο καλό και το κακό, ώστε να συμμαχήσουν με το καλό ενάντια στο κακό. Στην ουσία, το παρεκκλίνον άτομο προσφέρει μία μεγάλη υπηρεσία, διότι μας διδάσκει πώς μοιάζει το κακό, παρουσιάζοντας τον εαυτό του ως αντικείμενο

μαθήματος για το τι θα υποστούμε, εάν πράξουμε το κακό, και μας ενθαρρύνει μ' αυτόν τον τρόπο να αποφύγουμε την τιμωρία και να πράξουμε το καλό. Γι' αυτό, όταν κάποια άτομα (ή ομάδες) χαρακτηριστούν ως παρεκκλίνοντα, θα υπάρξουν κάποιες θετικές συνέπειες γι' αυτούς που επιβάλλουν το χαρακτηρισμό, όπως είναι η κοινότητα. Η πιο σημαντική συνέπεια είναι η διαφύλαξη και η ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής και της κοινωνικής τάξης.

Κριτική της Θεωρίας του Χαρακτηρισμού

Η θεωρία του χαρακτηρισμού χαίρει τεράστιας δημοτικότητας ανάμεσα στους κοινωνιολόγους. Μπορούν εύκολα να διαπιστώσουν τη σημασία του χαρακτηρισμού στην ανθρώπινη διαντίδραση, και μπορούν να ανακαλύψουν σημαντικά δεδομένα για να στηρίξουν τις βασικές ιδέες της θεωρίας αυτής. Μερικά από τα πρόσφατα ευρήματα είναι τα εξής: Μία πειραματική μελέτη της Pat Lauderdale και των συνεργατών της δείχνει ότι τα μέλη μιας ομάδας με υψηλότερη κοινωνική θέση είναι περισσότερο αναμιγμένα στην υπόθεση του ορισμού και της απόρριψης των άλλων ως παρεκκλινόντων απ' ό,τι τα μέλη με χαμηλότερη κοινωνική θέση⁽¹⁴⁾. Η Peggy Giordano ανακάλυψε από διάφορες μελέτες ότι τα μέλη με υψηλότερη κοινωνική θέση είναι επίσης λιγότερο πιθανόν να υφίστανται κυρώσεις εξαιτίας της δικής τους παρεκκλινουσας συμπεριφοράς⁽¹⁵⁾. Μία μελέτη των Charles Phillips και Simon Dinitz αναφέρει ότι τα δικαστήρια ανηλίκων μεροληπτούν εναντίον των νέων που έχουν πιθανώς χαρακτηριστεί ως ασωφρόνιστοι, λόγω του πρώιμου εγκλεισμού τους σε ίδρυμα, με το να τους τιμωρούν πιο σκληρά απ' αυτούς που δεν έχουν εγκλειστεί σε ίδρυμα στο παρελθόν⁽¹⁶⁾. Η μελέτη του Bruce Link για τους διανοητικά αρρώστους στηρίζει το κοινό συμπέρασμα ότι οι άνθρωποι στους οποίους έχει επιβληθεί μία αρνητική ετικέτα, όπως "πρώην διανοητικά άρρωστος", είναι περισσότερο πιθανό να αντιμετωπίσουν δυσκολίες στο να βρουν μία δουλειά, ένα σπίτι για να μείνουν, φίλους, σύζυγο, ή οποιαδήποτε άλλη ευκαιρία για να επιτύχουν κάποιο στόχο⁽¹⁷⁾. Μία ακόμα πειραματική μελέτη από τον Thomas Cash και τους συνεργάτες του αποδεικνύει επίσης την αρνητική επίδραση της απόδοσης χαρακτηρισμού: ένα άτομο που έχει χαρακτηριστεί ως αλκοολικό είναι πιθανόν να απορριφθεί ως πιθανός φίλος ή συνεργάτης⁽¹⁸⁾. Αν και η θεωρία του χαρακτηρισμού έχει υποστηριχτεί απ' αυτές τις μελέτες, έχει γίνει και αντικείμενο πολλών κριτικών.

Πρώτον, πολλοί κοινωνιολόγοι έχουν ασκήσει κριτική στη θεωρία του χαρακτηρισμού, επειδή δεν μπόρεσε να δώσει απάντηση στην ερώτηση του τι προκαλεί την παρέκκλιση⁽¹⁹⁾. Αυτή η κριτική όμως δε λαμβάνει υπ' όψιν της το ότι η θεωρία δεν είχε ποτέ σκοπό να γίνει αιτιολογική, να ασχοληθεί με τις αιτίες. Το γεγονός είναι ότι η θεωρία είναι βασικά μη αιτιολογική και δεν ενδιαφέρεται για τις αιτιολογικές ερωτήσεις. Είναι φανερό ότι αυτό έχει να κάνει με την ανθρωποκεντρική, αντιντετερμινιστική στάση των θεωρητικών του χαρακτηρισμού.

Παρόλ' αυτά, μερικοί από τους πρόσφατους υπαστηρικτές της θεωρίας αυτής έχουν αλλάξει το γνήσιο, μη αιτιολογικό περιεχόμενο της θεωρίας και το έχουν μετατρέψει σε αιτιολογικό. Αυτή η αλλαγή φαίνεται πολύ πιο καθαρά στις εμπειρικές τους μελέτες για τη δευτερογενή παρέκκλιση. Όπως έχουμε ήδη σημειώσει, οι γνήσιοι υποστηρικτές, ιδιαίτερα ο Lemert, δώσανε μεγάλη έμφαση στο εθελοντιστικό στοιχείο

στη διαδικασία της μετάβασης ενός ατόμου στη δευτερογενή παρέκκλιση - μέσα από την ενεργή αλληλεπίδραση με τα άτομα που επιβάλλουν το χαρακτηρισμό. Αλλά πολλοί από τους οπαδούς του Lemert έχουν παρουσιάσει το δευτερογενή παρεκκλίνοντα ως ένα παθητικό άτομο του οποίου η συμπεριφορά φαίνεται ολότελα προδιαγεγραμμένη από τα άτομα που θέτουν το χαρακτηρισμό - ένα άτομο που πρόθυμα δέχεται την ετικέτα του παρεκκλίνοντος, που του επιβάλλεται από άλλους, και επανειλημμένως εμπλέκεται στην παρέκκλιση, επιβεβαιώνοντας τις προσδοκίες των άλλων⁽²⁰⁾.

Αυτή η εικόνα του παρεκκλίνοντος ως ενός παθητικού ατόμου έχει αμφισβητηθεί από τον Frances Piven, ο οποίος υποστηρίζει ότι στην πραγματικότητα το παρεκκλίνον άτομο είναι αρκετά ενεργό: "η επίδραση των κοινωνικών αντιδράσεων στην παρεκκλίνουσα δράση είναι πολυσύνθετη, διότι είναι αλληλεπιδραστική. Οι παραβάτες των κανόνων δεν είναι απλώς τα παθητικά αντικείμενα των κοινωνικών αντιδράσεων. Είναι ενεργά, ανταποκρινόμενα υποκείμενα"⁽²¹⁾. Άλλοι κριτικοί έχουν παρατηρήσει ότι κάποιοι άνθρωποι, όταν χαρακτηρίζονται παρεκκλίνοντες, δεν αποδέχονται παθητικά τον στιγματισμό, αλλά, αντιθέτως, ενεργά, αγανακτισμένα, ή οργισμένα τον απορρίπτουν⁽²²⁾. Ο αυξανόμενος αριθμός αυτών των ειδών των παρεκκλίνοντων ατόμων στη δεκαετία του '70 και του '80 έχει προκαλέσει έκπληξη στον Kitsuse, έναν από τους μεγαλύτερους υποστηρικτές της θεωρίας του χαρακτηρισμού. Όπως ο ίδιος λέει:

Δεδομένων των κοινωνιολογικών μας αντιλήψεων για τις συνέπειες των κοινωνικών αντιδράσεων στα παρεκκλίνοντα άτομα, ποιος θα σκεπτόταν ότι οι πόρνες θα συγκεντρώνονταν στους διαδρόμους του νομοθετικού σώματος, για να καταγγείλουν "την ξεπερασμένη ηθική σας". Ή ότι οι διανοητικά άρρωστοι θα οργανώνονταν, για να απαιτήσουν την ελευθέρωσή τους από τα ιδρύματα που παρέχουν επιτήρηση αλλά όχι θεραπεία. Ή ότι οι παραπληγικοί ήταν ικανοί να αφήσουν το στίγμα του πολιτικού τους στόχου σε τόσες πολλές γωνιές του έθνους. Ή ότι η μαριχουάνα θα χρησιμοποιείτο ανοικτά σε "πομπώδεις" διαδηλώσεις στα σκαλιά των κυβερνητικών κτιρίων. Ή ότι οι Αμερικανοί ναζί θα διεκδικούσαν το δικαίωμα να παρελάσουν στους δρόμους της επικρατέστερης εβραϊκής κοινότητας στο Skokie του Illinois. Ή ότι ο αρχηγός της αστυνομίας του San Francisco θα επικορηγόσε ένα πρόγραμμα στρατολόγησης ομοφυλόφιλων ανδρών και γυναικών για τη κάλυψη θέσεων στο σώμα;

Ο Kitsuse αποκαλεί αυτούς τους ανθρώπους "τριτογενείς παρεκκλίνοντες", λόγω της δυναμικότητάς τους που αντιτίθεται στην υποτιθέμενη παθητικότητα των δευτερογενών παρεκκλινόντων: "Ενώ ο τριτογενής παρεκκλίνων μπορεί να πει: 'Εδώ είμαι μ' όλα τα σημάδια μου, αυτά τα σημάδια δεν έχουν καμία σχέση με το δικαίωμά μου στη ζωή, την ελευθερία και την επιδίωξη της ευτυχίας', το μήνυμα του δευτερογενούς παρεκκλινόντος είναι περίπου: 'Εδώ είμαι μ' αυτά τα σημάδια, αλλά έχω κάνει ό,τι είναι δυνατόν, για να τα κρατήσω με σεβασμό υπό έλεγχο και έξω από την κοινή θέα'⁽²³⁾. Η Rose Weitz προχωρά ένα βήμα παραπέρα, παρατηρώντας ότι κάποιες λεσβίες γίνονται επαναστατικές τριτογενείς παρεκκλίνουσες, επικυρώνοντας τη συμπεριφορά τους ως λογική και ηθική, ενώ επικρίνουν τη συμβατική κοινωνία ως διεφθαρμένη και αδύναμη⁽²⁴⁾.

Στην πραγματικότητα, οι τριτογενείς παρεκκλίνοντες δε διαφέρουν από τους πρωτογενείς του Lemert, που απορρίπτουν το χαρακτηριστικό τους από τη συμβατική κοινωνία, ως παρεκκλινόντων. Υπάρχουν πολλές περιπτώσεις παρεκκλινόντων

που απλώς παραμένουν πρωτογενείς και δε γίνονται δευτερογενείς με το να αποδεχτούν την ετικέτα της παρέκκλισης που τους επιβάλλει η κοινωνία. Η κλασική μελέτη του Albert Cohen για την εγκληματική υποκοουλτούρα, για παράδειγμα, δείχνει ότι το εγκληματικό αγόρι περήφανα βλέπει τη συμπεριφορά του ως "άνετη" και περιφρονητικά θεωρεί τη συμβατική συμπεριφορά των άλλων ως ανόητη. Είναι φανερό ότι απορρίπτει την αρνητική ετικέτα παρέκκλισης που του επιβάλλει η συμβατική κοινωνία⁽²⁵⁾. Μία πιο πρόσφατη μελέτη, επίσης, υποστηρίζει ότι οι εθισμένοι στην ηρωίνη είναι πιο πιθανόν να παραμείνουν πρωτογενείς παρεκκλίνοντες από το να γίνουν δευτερογενείς, απορρίπτοντας την ετικέτα της παρέκκλισης, εάν είναι μαύροι που δεν εμπιστεύονται την αστυνομία και τα δικαστήρια ή αν υποστηρίζουν τη νομιμοποίηση της χρήσης της ηρωίνης⁽²⁶⁾. Μία άλλη πρόσφατη μελέτη υποστηρίζει ότι οι διανοητικά καθυστερημένοι έφηβοι που είναι εκπαιδεύσιμοι, εάν έχουν υψηλή αυτοεκτίμηση, τείνουν να παραμείνουν πρωτογενείς παρεκκλίνοντες απορρίπτοντας την ετικέτα της παρέκκλισης⁽²⁷⁾. Όλα αυτά υποδεικνύουν ότι ο Lemert σωστά υποστηρίζει ότι οι παρεκκλίνοντες μπορεί να παραμείνουν πρωτογενείς απορρίπτοντας την ετικέτα της παρέκκλισης, και ότι οι άλλοι θεωρητικοί του χαρακτηρισμού κάνουν λάθος με το να υποστηρίζουν ότι οι παρεκκλίνοντες μπορεί εύκολα να οδηγηθούν από την κοινωνία στο να γίνουν δευτερογενείς αποδεχόμενοι το χαρακτηρισμό της παρέκκλισης.

Η θεωρία του χαρακτηρισμού έχει επίσης γίνει αντικείμενο κριτικής, διότι υποστηρίζει ότι το να έχει χαρακτηριστεί κάποιος ως παρεκκλίνων επιφέρει αρνητικές συνέπειες στο άτομο αυτό, και ότι η ετικέτα της παρέκκλισης οδηγεί το άτομο σε περαιτέρω παρεκκλίνουσα δραστηριότητα. Αυτό το σημείο φαίνεται λογικό, αλλά δεν έχει ομοφώνως υποστηριχθεί από ερευνητικά αποτελέσματα. Μερικές μελέτες δείχνουν ότι η επιβολή ετικέτας ενθαρρύνει την περαιτέρω παρέκκλιση, ενώ πολλές άλλες αποτυγχάνουν να αποδείξουν κάτι τέτοιο. Ο David Farrington και οι συνάδελφοί του ερευνητές, για παράδειγμα, ανακάλυψαν ότι οι ανήλικοι εγκληματίες, οι οποίοι έχουν χαρακτηριστεί από την κοινή γνώμη ως τέτοιοι (και έχουν καταδικαστεί από το δικαστήριο για κάποιο αδίκημα), τείνουν να διαπράττουν περισσότερες εγκληματικές ενέργειες απ' ό,τι οι μη στιγματισμένοι όμοιοί τους⁽²⁸⁾. Αλλά ο Charles Tittle ανακάλυψε στην επισκόπησή 16 μελετών ότι το ποσοστό της υποτροπής στη διαπράξη εγκλημάτων από αποφυλακισμένους κυμαίνεται από 24% έως 68%, με μέσο όρο 44% - όχι αρκετά υψηλό, κατά την άποψη του Tittle, για να στηρίξει το επιχείρημα της θεωρίας του χαρακτηρισμού⁽²⁹⁾.

Άλλοι κοινωνιολόγοι, επίσης, διαφωνούν με τον ισχυρισμό του Erikson ότι το έγκλημα τείνει να ενισχύει την κοινωνική σταθερότητα και αλληλεγγύη. Ο John Conklin, για παράδειγμα, υποστηρίζει ότι το έγκλημα αποδυναμώνει μάλλον, παρά ενισχύει την κοινωνική αλληλεγγύη⁽³⁰⁾. Για να εξηγήσει αυτό το σημείο, παραθέτει, εκτός των άλλων, την περίπτωση μιας μικρής πόλης που ονομάζεται Boise. Οι κάτοικοι αυτής της πόλης ήταν σοκαρισμένοι από τα νέα για ομοφυλοφιλικές σχέσεις ανάμεσα σε ενήλικες και εφήβους στην καρδιά της κοινωνίας τους. "Η επίπτωση του σκανδάλου που ξέσπασε στην κοινότητα", γράφει ο Conklin, "ήταν διασπαστική. Οι ανύπαντροι άνδρες στιγματίστηκαν και έγιναν αντικείμενο υποψίας, η αστυνομία κατηγορήθηκε για την αναποτελεσματικότητα που επέδειξε στην αντιμετώπιση του προβλήματος,

και κάποιοι έφηβοι χαρακτηρίστηκαν ως διεφθαρμένοι, αν όχι ως τελείως παρεκκλίνοντες⁽³¹⁾. Μ' άλλα λόγια, η ετικέτα της ομοφυλοφιλίας ως εγκλήματος διαιρεί μάλλον παρά ενώνει την κοινότητα με το να δημιουργεί δυσπιστία και υποψίες. Αυτή η κριτική φαίνεται έγκυρη, αλλά ο Erikson μπορεί να έχει επίσης δίκιο, εάν η αντίληψή του για την κοινωνική αλληλεγγύη θεωρηθεί ότι σημαίνει πως υπάρχει ένα μικρό ποσοστό παρέκκλισης ανάμεσα στα συμβατικά μέλη της κοινότητας, που είναι το αποτέλεσμα της προσπάθειάς τους να διαχωριστούν ως "καλά παιδιά" από τα "κακά παιδιά", τα οποία καταδικάζουν. Στην πραγματικότητα, μπορούμε να δούμε κάτι τέτοιο στην περίπτωση της πόλης Boise: "Με το να αντιδρούν πολύ αρνητικά, οι άνθρωποι μπορούν να δείξουν στους άλλους ότι δεν είναι καθόλου σαν τους παρεκκλίνοντες. Ένας κάτοικος της Boise είπε ότι η νύχτα με τα αγόρια είναι πια παρελθόν και ότι δεν είδε κανείς ποτέ τόσους πολλούς άνδρες να βγαίνουν έξω τη νύχτα στα μπαρ με τις γυναίκες και τις φίλες τους"⁽³²⁾.

Έχω ασκήσει κριτική στη θεωρία του χαρακτηρισμού, διότι αγνοεί τους ισχυρούς παρεκκλίνοντες⁽³³⁾. Όπως έχουμε ήδη δει, η θεωρία αυτή υποστηρίζει ότι οι πιο ισχυροί άνθρωποι είναι αυτοί που επιβάλλουν το χαρακτηρισμό της παρέκκλισης στους πιο αδύναμους. Αυτό είναι ολοφάνερα πραγματικό, αλλά τείνει να οδηγεί τους θεωρητικούς του χαρακτηρισμού στη μελέτη των ισχυρών μόνο ως χαρακτηριστών και όχι ως παρεκκλινόντων. Η αποτυχία να αντιμετωπίσει τους ισχυρούς ως παρεκκλίνοντες μπορεί να ενισχύσει και να διαιωνίσει τη συμβατική λανθασμένη πεποίθηση ότι η παρέκκλιση αφθονεί στην κατώτερη κοινωνική τάξη αλλά όχι στη μέση και την ανώτερη. Επιπλέον, στη μελέτη τους για τους αδύναμους παρεκκλίνοντες, οι θεωρητικοί του χαρακτηρισμού συχνά ανακαλύπτουν ότι η εμπειρία του να έχει κανείς χαρακτηριστεί ως παρεκκλίνων έχει ως αποτέλεσμα την ενθάρρυνση της παρέκκλισης. Αλλά απέτυχαν να αντιληφθούν ότι η ίδια εμπειρία μπορεί να έχει το αντίθετο αποτέλεσμα, αποθαρρυντικό της παρέκκλισης για τους ισχυρούς. Όπως υποδεικνύουν ερευνητικά στοιχεία, η νόμιμη τιμωρία, όπως είναι η φυλάκιση, μπορεί να οδηγήσει τους αδύναμους παρεκκλίνοντες, όπως οι ναρκομανείς και οι αλκοολικοί, σε περαιτέρω παρέκκλιση, αλλά μία παρόμοια τιμωρία αποθαρρύνει τους ισχυρούς παρεκκλίνοντες, όπως οι εγκληματίες του λευκού περιλαιμίου, από περαιτέρω παρέκκλιση.

Η ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ (PHENOMENOLOGICAL THEORY)

Πολλοί κοινωνιολόγοι έχουν επηρεαστεί από τη θεωρία του χαρακτηρισμού από τις αρχές της δεκαετίας του '60. Αλλά προς το τέλος αυτής της δεκαετίας, κάποιοι κοινωνιολόγοι προχώρησαν παραπέρα και ανέπτυξαν μία άλλη, νέα εκδοχή της συμβολικής διαντίδρασης, την οποία ονόμασαν φαινομενολογική θεωρία. [Έχει επίσης γίνει γνωστή ως εθνομεθοδολογία, υπαρξιστική κοινωνιολογία, δημιουργική κοινωνιολογία ή κοινωνιολογία της καθημερινής ζωής⁽³⁵⁾] Όπως έχουμε προαναφέρει, η θεωρία του χαρακτηρισμού καταπιάνεται με την κοινωνική αντίδραση προς την παρέκκλιση και με τις συνέπειες αυτής της αντίδρασης τόσο στα άτομα που χαρακτηρίζονται ως παρεκκλίνοντα όσο και στα άτομα που προσδίδουν το χαρακτηρισμό της παρέκκλισης. Αλλά η θεωρία δεν μπαίνει στο μυαλό αυτών των ατόμων. Αυτό το κάνει η φαινομενολογική θεωρία. Ερευνά στην υποκειμενικότητα των ανθρώπων

(αυτό που ονομάζεται *φαινόμενο*) συμπεριλαμβανομένων της συνείδησής τους, της αντίληψής τους, των στάσεών τους, των αισθημάτων τους και των απόψεών τους για την παρέκκλιση. Υποστηρίζει ότι όλα τα άτομα, είτε τα παρεκκλίνοντα είτε τα άτομα που τα χαρακτηρίζουν, είναι πολύ υποκειμενικά στην "κατασκευή", στον ορισμό, ή στην ερμηνεία της παρέκκλισης, παρόλο που ισχυρίζονται ότι είναι πολύ αντικειμενικά.

Κριτική του θετικισμού

Οι φαινομενολόγοι πρώτα εξαπολύουν μία επίθεση στους κοινωνιολόγους που υιοθετούν τη θετικιστική άποψη για την παρέκκλιση. Όπως είδαμε στο πρώτο κεφάλαιο, οι θετικιστές ακολουθούν μία αντικειμενική και ντετερμινιστική προσέγγιση για την παρέκκλιση. Θεωρούν το παρεκκλίνον άτομο ως αντικείμενο του οποίου η συμπεριφορά προδιαγράφεται από διάφορες δυνάμεις στο περιβάλλον. Συνεπώς, στη μελέτη τους για την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά, οι θετικιστές ενδιαφέρονται πρωτίστως για την αναζήτηση των αιτιωδών αυτών δυνάμεων, αγνοώντας το πώς το παρεκκλίνον άτομο σκέφτεται και αισθάνεται σχετικά με τη δική του παρεκκλίνουσα εμπειρία. Αντίθετα, οι φαινομενολόγοι θεωρούν την υποκειμενική εμπειρία του παρεκκλίνοντος ατόμου ως την καρδιά της παρεκκλίνουσας πραγματικότητας. Την ίδια στιγμή, θεωρούν την υποτιθέμενη αντικειμενική ιδέα των θετικιστών για την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά ως μη πραγματική. Κατ' αυτόν τον τρόπο, σύμφωνα με τους φαινομενολόγους, η θετικιστική αντίληψη για την παρέκκλιση δεν έχει καμία σχέση με το παρεκκλίνον φαινόμενο ως τέτοιο, αλλά μόνο με την προκατάληψή τους για το ανθρώπινο ον ως αντικείμενο. Ένας φαινομενολογιστής, ο Jack Douglas, λέει:

Οι θετικιστές έχουν ακολουθήσει την πρακτική της αντικατάστασης των φαινομένων της δικής τους κατασκευής μ' αυτά της κοινής λογικής, της καθημερινής ζωής και μετά μελετάνε τα δικά τους φαινόμενα ως συστατικά της "πραγματικότητας". Αυτό το έχουν κάνει, εν μέρει, για να αποφύγουν τις περιπλοκές και τις "προκαταλήψεις" των όρων της κοινής λογικής, αλλά η μελέτη της δικής τους πραγματικότητας έχει απλώς δημιουργήσει ένα άλλο επίπεδο περιπλοκών: από τη στιγμή που ακόμα θέλουν οι μελέτες τους να σχετίζονται τελικώς με την καθημερινή ζωή, θα πρέπει να κινηθούν ανάμεσα στα δικά τους φαινόμενα και στα καθημερινά φαινόμενα, κατασκευάζοντας συστήματα μεταβιβαστικών και άλλων ικανοτήτων^[36].

Μ' άλλα λόγια, οι θετικιστές δε μελετούν ένα φαινόμενο όπως είναι στην πραγματικότητα, αλλά μάλλον μελετούν τη δική τους αντίληψη για το φαινόμενο. Είναι, στην ουσία, πολύ υποκειμενικοί και όχι αντικειμενικοί, όπως τους αρέσει να ισχυρίζονται. Έχουν υποθέσει ότι το πραγματικό φαινόμενο και η θετικιστική αντίληψη γι' αυτό ταυτίζονται. Αλλά για τους φαινομενολογιστές, το πραγματικό φαινόμενο διαφέρει από τη θετικιστική αντίληψη γι' αυτό. Το πραγματικό φαινόμενο, για τη φαινομενολογική θεωρία, είναι η άμεση εμπειρία και η συναίσθηση του υπό μελέτη προσώπου. Για να μάθουμε ποιο είναι το πραγματικό φαινόμενο, θα πρέπει να στηριχτούμε στην υποκειμενική εμπειρία του προσώπου - να ανακαλύψουμε πώς αισθάνεται και τι σκέφτεται για την εμπειρία του. Έτσι, η παρεκκλίνουσα πραγματικότητα είναι η υποκειμενική σημασία που δίνει το παρεκκλίνον άτομο στη δική του παρεκκλίνουσα εμπειρία. Αυτή η υποκειμενική μέθοδος έρχεται σε οξεία αντίθεση με την αντικειμενική μέθοδο των θετικιστών για την εφαρμογή των δικών τους επιστημονικών αντιλήψεων

για την παρέκκλιση. Ως θετικιστές, για παράδειγμα, οι ψυχιάτροι, μπορούν αντικειμενικά (σε συμφωνία με την ψυχιατρική θεωρία και γνώση για την παραφροσύνη) να διαγνώσουν σε έναν άνθρωπο την τρέλα, αλλά ο ίδιος μπορεί να είναι στην πραγματικότητα λογικός ή να αισθάνεται τον εαυτό του ως λογικό. Σύμφωνα με τους φαινομενολόγους, η υποκειμενική εμπειρία του ατόμου είναι αυτή που συνιστά το πραγματικό φαινόμενο, ενώ η ψυχιατρική αντίληψη, όπως και η αντικειμενική παρατήρηση της διανοητικής του κατάστασης, δεν το συνιστά.

Η Υποκειμενικότητα ως το Κλειδί στην Παρεκκλίνουσα Πραγματικότητα

Γιατί όμως οι φαινομενολογιστές επιμένουν ότι μόνο η υποκειμενική εμπειρία του ατόμου συνιστά το πραγματικό φαινόμενο, ενώ οι αντιλήψεις των ψυχιάτρων - και των άλλων θετικιστών κοινωνιολόγων και κοινωνικών επιστημόνων - και οι αντικειμενικές παρατηρήσεις όχι; Υπάρχουν ίσως δύο λόγοι. Ο ένας είναι ότι οι φαινομενολόγοι και οι θετικιστές έχουν διαφορετική φιλοσοφία για την ανθρωπότητα. Ενώ οι θετικιστές θεωρούν το ανθρώπινο ον ως παθητικό αντικείμενο του οποίου η συμπεριφορά προδιαγράφεται από δυνάμεις τις οποίες αυτό δεν ελέγχει, οι φαινομενολόγοι βλέπουν τους ανθρώπους ως ενεργά υποκείμενα, ικανά να σχεδιάζουν και να εκτελούν τη δική τους συμπεριφορά. Όπως ένας φαινομενολόγος υποστηρίζει, "Είναι κυρίως οι προθέσεις σε κάθε στιγμή - οι προθέσεις μας - οι οποίες ορίζουν την ανθρώπινη σκέψη, η οποία προδιαγράφει τη σχέση ανάμεσα στις πληροφορίες και τις ιδέες για τον κόσμο και για τον εαυτό μας"⁽³⁷⁾. Ένας άλλος φαινομενολόγος θέλει να εκτιμήσουμε ειδικά "την αιτιολογική ικανότητα του ανθρώπου, την ενέργειά του, τη ροπή του να αντανακλά τον εαυτό του και την τοποθέτησή του και τους περιοδικούς του αγώνες να υπερβαίνει παρά να υποκύπτει στις προβαλλόμενες συνθήκες που τον διαμορφώνουν και τον συγκρατούν"⁽³⁸⁾.

Το ζήτημα εδώ είναι ο εθελοντισμός ενάντια στον ντετερμινισμό. Αλλά από τη στιγμή που αυτό είναι ένα φιλοσοφικό ζήτημα, δεν υπάρχει τρόπος να αποδείξουμε ότι η μία άποψη είναι η σωστή και η άλλη όχι. Η φιλοσοφική άποψη είναι η έκφραση των προσωπικών αξιών και προτιμήσεων του καθενός. Οδηγεί την προσοχή κάποιου σε οποιαδήποτε όψη της πραγματικότητας θέλει εκείνος να δει, και συγχρόνως αποσπά την προσοχή του από τις άλλες όψεις, δηλαδή αυτές τις οποίες δε θέλει να δει. Έτσι, η προσπάθεια να αποδείξει κανείς την εμπειρική αλήθεια ή αναλήθεια οποιασδήποτε φιλοσοφικής άποψης είναι μάταιη όπως το να προσπαθήσετε να επιβάλετε την προτίμησή σας για τον καφέ, επί παραδείγματι, ως σωστή και την προτίμησή μου για το τσάι ως λάθος. Παρ' όλ' αυτά μπορώ να διαφωνήσω μαζί σας για το ποιο ποτό έχει καλύτερη γεύση, επιμένοντας ότι το ποτό που προτιμώ είναι καλύτερο. Με παρόμοιο τρόπο, οι φαινομενολόγοι διαφωνούν για τις δύο φιλοσοφικές απόψεις και επιμένουν ότι η δική τους άποψη είναι πιο πειστική. Γι' αυτό, για να μείνουν πιστοί στην φιλοσοφική τους άποψη ότι ο άνθρωπος είναι ενσυνείδητο και ενεργό υποκείμενο, οι φαινομενολόγοι φυσικά επιμένουν ότι μόνο η υποκειμενική εμπειρία ενός ατόμου συνιστά πραγματικό γεγονός.

Ένας άλλος λόγος γι' αυτήν την επιμονή είναι περισσότερο εμπειρικός, περισσότερο επιδεικτικός σε ουσιαστική απόδειξη. Έχει να κάνει με την παρατήρηση των φαινομενολόγων ότι η σημασία του παρεκκλίνοντος φαινομένου είναι θεμελιωδώς

προβληματική - και γι' αυτό υπάρχει μεγάλη αβεβαιότητα και διαφωνία για τη σημασία της παρέκκλισης. Αυτή η αβεβαιότητα και οι διαφωνίες είναι πολύ κοινές ανάμεσα στους θετικιστές, στην προσπάθειά τους να παρατηρήσουν και να εξηγήσουν την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά του ατόμου "αντικειμενικά". Στην ανάλυσή του για την αυτοκτονία, ο Douglas ανακάλυψε ότι οι γιατροί, οι ιατροδικαστές και οι επίσημοι στατιστικολόγοι - στους οποίους οι θετικιστές κοινωνιολόγοι στηρίζονται κατά ένα μεγάλο μέρος, για να δώσουν τον ορισμό τους για την αυτοκτονία - συχνά διαφωνούν μεταξύ τους για το πότε ένας θάνατος είναι "αυτοκτονία". (39) Μπορούν γενικά να συμφωνήσουν ότι ένας αυτο-προκληθείς θάνατος θα πρέπει να ερμηνευθεί ως αυτοκτονία, εάν έχει την "πρόθεση να πεθάνει" εκείνος που τον διαπράττει. Αλλά από τη στιγμή που η πρόθεση του ατόμου να πεθάνει είναι δύσκολο να καθοριστεί μετά το θάνατό του, μπορεί να διαφωνούν για το αν ο νεκρός είχε πραγματικά αυτήν την πρόθεση. Εκείνοι που πιστεύουν ότι υπήρχε πρόθεση θανάτου θα όριζαν τον αυτο-προκληθέντα θάνατο ως "αυτοκτονία". Εκείνοι που δεν πιστεύουν ότι υπάρχει τέτοια περίπτωση, θα τον ερμήνευαν ως "τυχαίο θάνατο".

Όλα αυτά υποδεικνύουν ότι, από τη στιγμή που η σημασία της παρέκκλισης είναι θεμελιωδώς προβληματική, αβέβαιη και αντιφατική για τους θετικιστές, η άποψή τους για την παρέκκλιση δεν μπορεί θετικά, με πιθανότητα και ακρίβεια να φτάσει στην ουσία ενός παρεκκλίνοντος φαινομένου. Ακόμη, οι θετικιστές, όπως κριτικά υποδεικνύουν οι φαινομενολόγοι, έχουν αποτύχει να δουν την προβληματική και αβέβαιη φύση της αντίληψής τους για την παρέκκλιση. Αντίθετα, έχουν υποθέσει ότι κάθε μορφή παρέκκλισης, όπως είναι η αυτοκτονία, θα έχει την ίδια σημασία περίπου για όλους τους ανθρώπους και ιδιαίτερα για τους ίδιους τους θετικιστές. Μ' αυτόν τον τρόπο εσφαλμένα θεωρούν την αποκαλούμενη αντικειμενική μελέτη τους για την παρέκκλιση έγκυρη.

Η παρατήρηση ότι η σημασία των παρεκκλινόντων φαινομένων είναι στην ουσία της προβληματική δεν είναι, φυσικά, καινούργια. Αποτελεί ένα μεγάλο κομμάτι της υπόθεσης πίσω από τη θεωρία του χαρακτηρισμού. Οι θεωρητικοί του χαρακτηρισμού συχνά υπονοούν την προβληματική φύση των παρεκκλινόντων σημασιών με όρους όπως σύγκρουση αξιών, πλουραλισμός αξιών, και έλλειψη ομοφωνίας όσον αφορά τις αξίες. Αλλά οι φαινομενολόγοι προχωρούν παραπέρα με την επεξεργασία της φύσης των σημασιών. Σύμφωνα με τον Douglas, υπάρχουν δύο τύποι σημασιών: οι αφαιρετικές σημασίες και οι καταστασιακές σημασίες. Οι αφαιρετικές σημασίες είναι "οι σημασίες που αποδίδονται στην [παρεκκλίνουσα συμπεριφορά, όπως είναι η] αυτοκτονία, ανεξάρτητα από συγκεκριμένες καταστάσεις στις οποίες το δεδομένο άτομο είναι αναμιγμένο" και οι καταστασιακές σημασίες είναι "οι σημασίες που καταλογίζονται σε συγκεκριμένες καταστάσεις στις οποίες το δεδομένο άτομο είναι αναμιγμένο"⁽⁴⁰⁾. Μ' άλλα λόγια, οι αφαιρετικές σημασίες αναφέρονται στην αντικειμενική ιδέα την οποία οι θετικιστές εφαρμόζουν στη συμπεριφορά του υπό μελέτη ατόμου, ενώ οι καταστασιακές σημασίες αναφέρονται στην υποκειμενική ερμηνεία του υποκειμένου για τη συμπεριφορά του. Για τις επιστημονικές ερμηνείες των θετικιστών για την εμπειρία του παρεκκλινόντος ατόμου, οι αφαιρετικές σημασίες είναι αυτό που ο Alfred Schutz, ένας από τους ιδρυτές της φαινομενολογίας, αποκαλεί "ερμηνείες δεύτερου βαθμού." Και όσον αφορά στις προσωπικές ερμηνείες του πα-

ρεκκλίνοντος ατόμου, οι καταστασιακές σημασίες είναι αυτό που ο Schutz αποκαλεί "ερμηνείες πρώτου βαθμού"⁽⁴¹⁾. Έτσι, λοιπόν, η υποτιθέμενη αντικειμενική ιδέα των θετικιστών για την παρέκκλιση είναι στην πραγματικότητα η δική τους επιστημονική ιδέα, η οποία απέχει κατά πολύ από την παρεκκλίνουσα εμπειρία του υποκειμένου, στην καλύτερη περίπτωση αποτελεί μία χλωμή αναπαράστασή της. Μ' αυτήν την λογική, η αποκαλούμενη αντικειμενική ιδέα των θετικιστών για την παρέκκλιση δεν είναι δυνατόν να εισέλθει στην πραγματική σημασία της παρεκκλίνουσας εμπειρίας του υποκειμένου. Μόνο η υποκειμενική ερμηνεία του παρεκκλίνοντος ατόμου για την εμπειρία του μπορεί να εισχωρήσει στην πραγματικότητα της παρέκκλισης. Ως αποτέλεσμα, οι φαινομενολόγοι τονίζουν έντονα ότι για να καταλάβουμε το πραγματικό φαινόμενο της παρέκκλισης, θα πρέπει να βασιστούμε κυρίως στην υποκειμενική ερμηνεία των ατόμων των δικών τους παρεκκλίνοντων εμπειριών.

Αλλά η προσήλωση των φαινομενολόγων στην υποκειμενική άποψη δεν είναι ολοκληρωτική και απόλυτη. Δεν μπορούν πάντα να συμπίπτουν με τις ερμηνείες που δίνουν τα υποκείμενα στις δικές τους παρεκκλίνουσες εμπειρίες. Με το να θεωρούν την ερμηνεία του υποκειμένου ως αξιόπιστη πηγή, μπορεί να διαστρεβλώσουν την παρεκκλίνουσα πραγματικότητα, επειδή το υποκείμενο δεν ξέρει πάντοτε για τι πράγμα μιλάει. Έτσι, οι φαινομενολόγοι θα πρέπει να εκτιμήσουν "αντικειμενικά" την ερμηνεία και την εμπειρία του υποκειμένου και να ξεχωρίσουν την αλήθεια από τη αναλήθεια. Οι φαινομενολόγοι, σύμφωνα με τα λόγια του Douglas, "δεν πρέπει μόνο να περιγράφουν και να αναλύουν τις καθημερινές εμπειρίες με μία απλή συλλογιστική και υποκειμενική στάση, αλλά θα πρέπει να παρατηρούν και να αναλύουν αντικειμενικά αυτή την εμπειρία και να την μετατρέπουν σε επιστημονικά δεδομένα, τα οποία θα χρησιμοποιηθούν για την κατασκευή και τη δοκιμή επιστημονικών θεωριών για την καθημερινή ζωή"⁽⁴²⁾. Παρ' όλ' αυτά οι φαινομενολόγοι ισχυρίζονται ότι η αντικειμενική τους στάση διαφέρει απ' αυτήν των θετικιστών. Για να παρατηρήσουν και να αναλύσουν μία εμπειρία αντικειμενικά, οι θετικιστές προσπαθούν να χρησιμοποιήσουν ολοκληρωτικά τις επιστημονικές τους προκαταλήψεις, προτάσεις, μεθόδους και γνώσεις. Αντίθετα, οι φαινομενολόγοι προσπαθούν να διαγράψουν από το μυαλό τους όχι μόνο όλες αυτές τις αντιλήψεις αλλά και τις προσωπικές τους πεποιθήσεις και ιδέες - ώστε να αποδεχτούν ολοκληρωτικά την αληθινή σημασία της εμπειρίας του ατόμου. Όπως λέει και ένας φαινομενολόγος, "Ο ερευνητής αντιμετωπίζει την κατάσταση που θέλει να μελετήσει με τελείως ανοικτό μυαλό - ανοικτό, στην πραγματικότητα, στο βάθος όλων των παρορμήσεων που προσκρούουν στη συνείδησή του"⁽⁴³⁾. Οι φαινομενολόγοι αναφέρονται σ' αυτήν την υποκειμενικά προσανατολισμένη προσέγγισή τους ως φαινομενολογική μείωση, φαινομενολογική σύζευξη και θεωρητική τοποθέτηση. "Η προστασία αυτής της υποκειμενικής άποψης", διακήρυξε ο Schutz, "είναι η μόνη αλλά επαρκής εγγύηση ότι ο κόσμος της κοινωνικής πραγματικότητας δε θα αντικατασταθεί από ένα φτιαχτό, μη υπαρκτό κόσμο, που θα κατασκευαστεί από τον επιστημονικό παρατηρητή"⁽⁴⁴⁾.

Χρήσεις της Φαινομενολογίας

Η φαινομενολογική κριτική στο θετικισμό στην ουσία υποδεικνύει ότι οι θετικιστές κοινωνιολόγοι, ψυχίατροι και οι άλλοι επιστήμονες είναι στην πραγματικότητα πολύ

υποκειμενικοί παρά αντικειμενικοί, όπως οι ίδιοι ισχυρίζονται, στον ορισμό και τη μελέτη της παρέκκλισης. Η κριτική αυτή μπορεί επίσης να αφορά και σε άλλους επαγγελματίες, όπως είναι οι κοινωνικοί λειτουργοί και οι εφαρμοστές του νόμου. Αυτοί οι ειδικοί και οι εμπειρογνώμονες είναι ακριβώς όπως και ο γενικός πληθυσμός. Είναι πολύ υποκειμενικοί στο να κρίνουν αν κάποια συγκεκριμένα άτομα είναι εγκληματίες, παράνομοι ή παρεκκλίνοντα με οποιοδήποτε άλλο τρόπο. Η μία πλευρά της φαινομενολογικής θεωρίας, επομένως, αντιμετωπίζει τις υποκειμενικές απόψεις αυτών των επιστημόνων, επαγγελματιών, και των αναρμόδιων ατόμων, που προσδίδουν το χαρακτηρισμό της παρέκκλισης, διότι η δουλειά τους ή η ροπή τους είναι να χαρακτηρίζουν κάποια άτομα ως παρεκκλίνοντα. Μία άλλη πλευρά της φαινομενολογικής θεωρίας ενδιαφέρεται για την υποκειμενικότητα των παρεκκλινόντων, οι οποίοι θεωρείται ότι έχουν τις δικές τους απόψεις και τα δικά τους συναισθήματα για τον εαυτό τους. Γι' αυτό, για να χρησιμοποιήσουν τη φαινομενολογία στην έρευνά τους, οι κοινωνιολόγοι έχουν παραγάγει δεδομένα και αναλύσεις που αφορούν στην υποκειμενική άποψη του παρεκκλινόντος ατόμου (ερμηνείες πρώτου βαθμού) και στην υποκειμενική άποψη των ατόμων που χαρακτηρίζουν (ερμηνείες δεύτερου βαθμού).

Ερμηνείες δεύτερου βαθμού των ατόμων που χαρακτηρίζουν: Ένας αριθμός γνωστών μελετών έχει δείξει με ποιο τρόπο οι ψυχίατροι, η αστυνομία, οι σπουδαστές κολεγίου και οι κάτοικοι των αστικών πόλεων βλέπουν τους διανοητικά ασθενείς, τους εγκληματίες, τους παράνομους, τους ομοφυλόφιλους και τους άλλους παρεκκλίνοντες. Αυτές οι μελέτες μεταφέρουν την εντύπωση ότι οι απόψεις αυτών που χαρακτηρίζουν τους παρεκκλίνοντες δεν είναι ακριβείς και ότι αντιμετωπίζουν τους παρεκκλίνοντες με αυθαιρεσία και με παράλογο τρόπο.

Ας δούμε πρώτα τη χαρακτηριστική μελέτη του Thomas Scheff για τις ακούσιες μεθόδους εγκλεισμού. Παρατήρησε πως τέσσερις, διορισμένοι από το δικαστήριο, ψυχίατροι, καθόριζαν ποιος θα πρέπει να συσταθεί για εγκλεισμό στα ψυχιατρεία. Οι ψυχίατροι εξέτασαν τους ασθενείς γρήγορα, ξοδεύοντας κατά μέσο όρο μόνο 9, 2 λεπτά για τον καθένα. Έκαναν στους ασθενείς ερωτήσεις όπως "τι χρονιά έχουμε; ποια χρονιά είχαμε πριν 7 χρόνια; 17 χρόνια πριν απ' αυτό;" και "με ποιον τρόπο η μπανάνα, το πορτοκάλι και το μήλο μοιάζουν;". Η συντριπτική πλειοψηφία των ασθενών - 24 στους 26 - δεν μπόρεσε να απαντήσει σε τέτοιες ερωτήσεις σωστά ή ικανοποιητικά. (Όσον αφορά στην ερώτηση με τα φρούτα, θεωρούσαν ως σωστή απάντηση το "είναι όλα φρούτα". Η απάντηση "είναι όλα είδος φαγητού" θεωρήθηκε ως μη ικανοποιητική και ως εκ τούτου σύμπτωμα διανοητικής ασθένειας.) Γι' αυτό, οι ψυχίατροι διέγνωσαν ότι είναι διανοητικά άρρωστοι και πρότειναν τον εγκλεισμό τους σε ίδρυμα. Αλλά ο Scheff τόνισε ότι οι περισσότεροι φυσιολογικοί άνθρωποι θα είχαν επίσης κάποια δυσκολία στο να απαντήσουν σ' αυτές τις ερωτήσεις. Επιπλέον, μία προσεκτική παρακολούθηση της συμπεριφοράς των ασθενών κατά τη διάρκεια της ψυχιατρικής εξέτασης έπεισε τον Scheff ότι μόνο οι 8 από τους 26 ασθενείς ήταν στην πραγματικότητα διανοητικά άρρωστοι⁽⁴⁵⁾. Ο Rosenhan επίσης ανακάλυψε ότι οι ψυχίατροι σε μερικά από τα πιο καλά νοσοκομεία δεν μπορούσαν να διαχωρίσουν τα φυσιολογικά άτομα από τα διανοητικά άρρωστα. Σ' ένα πείραμα ο Rosenhan ζήτησε από οκτώ απολύτως φυσιολογικά άτομα να προσπαθήσουν να γίνουν δεκτά

από κάποια από τα καλύτερα νοσοκομεία, ισχυριζόμενα ότι ακούνε φωνές. Όλοι πέτυχαν να ξεγελάσουν τους ψυχιάτρους. Μετά την εισαγωγή τους στα νοσοκομεία, όμως, αυτοί οι ασθενείς άρχισαν να συμπεριφέρονται ξανά ως φυσιολογικοί άνθρωποι. Αλλά οι ψυχιάτροι εξακολούθησαν να τους βλέπουν ως διανοητικά αρρώστους. Αργότερα, σ' ένα άλλο πείραμα, ο Rosenhan είπε στο ψυχιατρικό προσωπικό ενός φημισμένου νοσοκομείου ότι σε τρεις μήνες θα τους στείλει έναν ή περισσότερους από τους ψευδοασθενείς του, οι οποίοι θα προσπαθούσαν να εισαχθούν ως διανοητικά άρρωστοι. Κατά την περίοδο της δοκιμασίας, το νοσοκομείο δέχθηκε 193 ασθενείς για ψυχιατρική θεραπεία. Πολλοί από το προσωπικό πίστεψαν ότι κάποιοι από τους ασθενείς αυτούς ήταν οι ψεύτικοι που έστειλε ο Rosenhan. Ένας ψυχίατρος ισχυρίστηκε ότι έχει εντοπίσει 23 απ' αυτούς, και ένα άλλο μέλος του προσωπικού 41. Και αυτή τη φορά ο Rosenhan τα είχε καταφέρει. Δεν είχε στείλει κανέναν από τους ψευδοασθενείς του στο νοσοκομείο⁽⁴⁶⁾.

Οι Irving Piliavin και Scott Briar ανακάλυψαν επίσης ότι και στην αστυνομία επικρατεί λιγότερος επαγγελματισμός όσον αφορά το ποιοι από τους νέους θα πρέπει να συλληφθούν. Οι αστυνομικοί έπαιρναν τις αποφάσεις τους για το ποιος πρέπει να συλληφθεί σύμφωνα με το εάν οι νέοι ήταν συνεργάσιμοι ή όχι στις ερωτήσεις που τους επέβαλλαν, εάν έδειχναν ή όχι σεβασμό στην αστυνομία, παρά εάν είχαν όντως διαπράξει μία εγκληματική πράξη. Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι αστυνομικοί συνέλαβαν μόνο 2 στους 45 νέους που ήταν συνεργάσιμοι αλλά 14 στους 21 μη συνεργάσιμους⁽⁴⁷⁾. Ο Egon Bittner ανακάλυψε παρόμοιες τακτικές μέσα στην αστυνομία όσον αφορά την αντιμετώπιση των κατοίκων που κατοικούσαν σε γειτονιές αλκοολικών. Αυτοί οι αστυνομικοί ήταν επίσης ευαίσθητοι, όταν κάποιοι αμφισβητούσαν την εξουσία τους. Θα συνελάμβαναν έναν αλήτη, εάν δεν υπάκουε στις διαταγές τους να φύγει από τους δρόμους ή εάν εξαπέλυε κάποιες πρόστυχες παρατηρήσεις εναντίον τους. Παρ' όλ' αυτά, εάν δεν υπήρχε κοινό να γίνει μάρτυρας αυτής της επιδειξης ασέβειας, δε θα γινόταν καμία σύλληψη, διότι οι αστυνομικοί δε θα ένιωθαν ότι αμφισβητείται η εξουσία τους. Μόνο στην αντίθετη περίπτωση, η έλλειψη σεβασμού θα λαμβανόταν ως πρόκληση της εξουσίας τους και ως εκ τούτου το πιθανότερο αποτέλεσμα θα ήταν η σύλληψη. Συνεπώς, η αστυνομία μπορεί να συλλάβει έναν κάτοικο γειτονιάς αλκοολικών ακόμα και αν δεν παρέβη τον νόμο⁽⁴⁸⁾.

Εάν η αστυνομία και οι ψυχιάτροι μπορούν να είναι υποκειμενικοί και αυθαίρετοι όσον αφορά στην αντιμετώπιση των παρεκκλινόντων ατόμων, ο γενικός πληθυσμός μπορεί να είναι ακόμα περισσότερο. Κάτι τέτοιο γίνεται φανερό από τις στερεοτυπικές και αδικαιολόγητες απόψεις που ο απλός κόσμος έχει για τα παρεκκλίνοντα άτομα. Στα τέλη του 1960, ο Jerry Simmonds ήθελε να μάθει ιδιαίτερα ποιες ήταν εκείνες οι απόψεις. Ζήτησε από 90 φοιτητές περίπου να του περιγράψουν τους ομοφυλόφιλους, τους beatniks, τους μοιχούς, τους πολιτικούς ριζοσπάστες και τους χρήστες μαριχουάνας. Πολλοί από τους φοιτητές περιέγραψαν τους ομοφυλόφιλους ως "σεξουαλικά ανώμαλους", "διεστραμμένους" ή "διανοητικά αρρώστους". Τους beatniks ως "σαχλούς" ή "ανώριμους". Τους μοιχούς ως "ανήθικους", "αχαλίνωτους", ή "ανώριμους". Τους πολιτικούς ριζοσπάστες ως "φιλόδοξους", "επιθετικούς" ή "ξεροκέφαλους". Και τους χρήστες μαριχουάνας ως "κάποιους που πάνε γυρεύοντας", "ανασφαλείς" ή "απογοητευμένους"⁽⁴⁹⁾. Δέκα χρόνια αργότερα, ο Russell Ward προσπάθησε να

αντιγράψει τη μελέτη του Simmons, παίρνοντας συνέντευξη από 400 αστούς για τους ομοφυλόφιλους. Ο Ward ανακάλυψε βασικά το ίδιο αποτέλεσμα: οι ομοφυλόφιλοι θεωρούνταν "σεξουαλικά ανώμαλοι", "απογοητευμένοι" ή "θηλυπρεπείς"⁽⁵⁰⁾. Το πρόβλημα μ' αυτές τις απόψεις είναι ότι αντιμετωπίζουν όλους τους ομοφυλόφιλους - ή όλους τους άλλους παρεκκλίνοντες - με τον ίδιο τρόπο. Στην πραγματικότητα, υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στους παρεκκλίνοντες και αυτές οι διαφορές είναι τόσο μεγάλες όσο και οι διαφορές ανάμεσα σε ένα μη παρεκκλίνοντα και σ' έναν άλλο. Το πιο σημαντικό όμως είναι ότι αυτές οι απόψεις για τους παρεκκλίνοντες είναι αδικαιολόγητες, διότι αντικατοπτρίζουν τις προκαταλήψεις των ανθρώπων για τους παρεκκλίνοντες και όχι αυτό που πραγματικά είναι οι παρεκκλίνοντες.

Ερμηνείες πρώτου βαθμού των παρεκκλινόντων: Για τους φαινομενολόγους, οι υποκειμενικές απόψεις της κοινής γνώμης, της αστυνομίας και των ψυχιάτρων είναι κατασκευές δεύτερου βαθμού, απομακρυσμένες από την πραγματικότητα της παρεκκλίνουσας εμπειρίας. Αντίθετα, οι προσεγγίσεις των παρεκκλινόντων ατόμων για τη δική τους ζωή υποτίθεται ότι είναι κατασκευές πρώτου βαθμού, ότι αντικατοπτρίζουν την αληθινή σημασία της παρέκκλισης. Για να καταλάβουν τις κατασκευές πρώτου βαθμού των παρεκκλινόντων ατόμων, οι φαινομενολόγοι επικεντρώνονται στο πώς τα υποκείμενά τους σκέφτονται και αισθάνονται για την παρέκκλίσή τους, για τον εαυτό τους και για τους άλλους.

Στην ανάλυσή του για την αυτοκτονία, για παράδειγμα, ο Douglas εξερεύνησε τις σημασίες που κάποια άτομα δίνουν στην αυτοκτονία και οι οποίες τα οδηγούν στο να αφαιρέσουν τη ζωή τους. Αυτά τα άτομα πιστεύουν ότι, παρά τις θρησκευτικές, νομικές και άλλες πολιτιστικές αξίες της κοινωνίας μας που καταδικάζουν την πράξη της αυτοκτονίας, πολλοί δε θεωρούν ένα πρόσωπο ηθικά υπεύθυνο για την αφαίρεση της ίδιας του της ζωής. Αντίθετα, κατηγορούν την οικογένεια, τους συγγενείς, τον εραστή, τους εργοδότες ή την κοινωνία, οι οποίοι οδήγησαν με κάποιον τρόπο το άτομο στην αυτοκτονία. Η γνώση αυτής της ηθικής σημασίας της αυτοκτονίας, βάσει της οποίας θεωρούνται άλλοι υπεύθυνοι για την πράξη, εξαλείφει οποιαδήποτε αισθήματα δισταγμού και τύψεων, τα οποία αποτρέπουν την αυτοκτονία. Οι άνθρωποι που αυτοκτονούν θεωρούν πιο εύκολο να αφαιρέσουν τη ζωή τους, βλέπουν την αυτοκτονία ως έναν τρόπο να κάνουν τους άλλους να αισθανθούν ένοχοι, να αφήσουν αυτόν τον "δυστυχισμένο" κόσμο για μία ευτυχισμένη ένωση με το θεό, ή να επιτύχουν κάποιο άλλο στόχο.⁽⁵¹⁾

Εάν τα άτομα που αυτοκτονούν θεωρούν την αυτοκαταστροφή τους ως έναν τρόπο να επιτύχουν κάποιο χρήσιμο σκοπό παρά ως έναν άχρηστο θάνατο, τότε μήπως και οι ερμαφρόδιτοι - οι οποίοι έχουν και θηλυκά και αρσενικά γεννητικά όργανα - θεωρούν τον εαυτό τους φυσιολογικό και όχι τερατώδη; Ο Harold Garfinkel ανακάλυψε ότι η απάντηση είναι καταφατική στην ανάλυσή του για την Agnes, η οποία είχε αρσενικά γεννητικά όργανα και δευτερεύοντα θηλυκά σεξουαλικά χαρακτηριστικά. Η Agnes ήταν 19 ετών, γεννήθηκε ως αρσενικό και μεγάλωσε ως αγόρι μέχρι το γυμνάσιο. Κατά τη διάρκεια της εφηβείας, η Agnes ανέπτυξε μεγάλο στήθος, λεπτή μέση, φαρδείς γοφούς και απαλό δέρμα. Στα 17 της είχε μία γοητευτική θηλυκή σιλουέτα, με αναλογίες 38-25-38. Μέχρι τότε είχε εγκαταλείψει το σχολείο, είχε φύγει από το σπίτι της, είχε μετακομίσει σε άλλη πόλη και προσπαθούσε να ξεκινήσει μία

καινούρια ζωή ως γυναίκα. Ένα χρόνο αργότερα, πήγε στο ιατρικό κέντρο UCLA και ζήτησε να κάνει εγχείρηση αλλαγής φύλου. Για να εγκριθεί όμως μία τέτοια επέμβαση, η Agnes έπρεπε να υποβληθεί σε εξετάσεις, για να εξακριβωθεί ότι πραγματικά ένιωθε ως γυναίκα. Ως μέλος της εξεταστικής επιτροπής, ο Garfinkel συζήτησε εκτενώς μαζί της. Ανακάλυψε ότι θεωρούσε τον εαυτό της ως μία φυσιολογική γυναίκα - και έκανε το παν, για να πείσει και τους άλλους ότι ήταν. Είπε στον Garfinkel ότι ήταν απλώς μία κανονική γυναίκα, η οποία έτυχε να έχει μία φυσική ανωμαλία, όπως είναι και η λαγωχειλία, η πλατυποδία, ή η σκολίωση. Όπως κάθε άλλος φυσιολογικός άνθρωπος με μία ανωμαλία, ένιωθε ότι ήταν φυσικό γι' αυτήν να θέλει να αφαιρέσει το πέος της. Η αυτοαντίληψή της ως μία φυσιολογική γυναίκα, την οδήγησε στον ισχυρισμό ότι το πέος της ως σεξουαλικό όργανο ήταν "νεκρό", ότι δεν αντλούσε καμία σεξουαλική ευχαρίστηση απ' αυτό και ότι δεν ασκούσε καμία έλξη στις γυναίκες. Ήθελε να το αντικαταστήσει με ένα χειρουργικώς δημιουργημένο κόλπο. Η αυτοαντίληψή της ως γυναίκα την οδήγησε επίσης στο να σιγουρευτεί ότι οι άλλοι δε θα υποψιάζονταν ποτέ ότι έχει πέος. Στην παραλία πάντοτε φορούσε ένα μαγιό με μία φούστα. Στο διαμέρισμά της που μοιραζόταν με μία άλλη γυναίκα, ποτέ δε γδύθηκε μπροστά στη συγκάτοικό της. Στα ραντεβού της απέφευγε τα χάρδια κάτω από τη μέση⁽⁵²⁾.

Όπως ακριβώς η Agnes βλέπει και παρουσιάζει τον εαυτό της ως φυσιολογικό άτομο, ο φαινομενολόγος Jack Katz επίσης θεωρεί ότι οι εγκληματίες, όπως οι δολοφόνοι και οι ληστές, βλέπουν κι αυτοί τον εαυτό τους με κάποιο θετικό τρόπο. Ο Katz ανακάλυψε ότι οι δολοφόνοι αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους ως ανώτερο των θυμάτων τους. Αυτό συμβαίνει, διότι στις περισσότερες υποθέσεις ανθρωποκτονίας τα θύματα έχουν ταπεινώσει τους θύτες τους με το να τους κοροϊδεύουν, να τους προκαλούν, να τους περιφρονούν, να τους σαρκάζουν ή να τους προσβάλλουν. Ως αποτέλεσμα, αυτοί οργισμένοι, οδηγούνται στο να τους σκοτώσουν αλλά την ίδια στιγμή αισθάνονται δικαιωμένοι, διότι υπερασπίζονται την ταυτότητά τους, την αξιοπρέπειά τους, ή την υπόληψή τους. Επιπλέον, η κοινή γνώμη θεωρεί συναισθηματικώς δικαιολογημένο ή κατανοητό το να υπερασπιστεί κάποιος την υπόληψή του, όταν βγει εκτός ελέγχου από το θυμό του, από τη στιγμή που θα ταπεινωθεί από τους άλλους. Οι περισσότερες ανθρωποκτονίες είναι αυτού του τύπου, τον οποίο ο Katz ονομάζει "φόνος τιμής". Υπάρχει επίσης και μια άλλη πιο σπάνια μορφή ανθρωποκτονίας, η οποία είναι ευρέως γνωστή ως φόνος εν ψυχρώ, "παράλογος" φόνος, όπως στην περίπτωση που ένας μασκοφόρος ληστής σκοτώνει ένα μη αντιστεκόμενο θύμα. Αλλά ένας τέτοιος φόνος δεν είναι στην πραγματικότητα παράλογος. Εμφανίζεται ως τέτοιος, όμως αυτή η παρουσίασή του είναι ερεθιστική για το δολοφόνο, διότι εντείνει τον τρόπο που ο δολοφόνος αναζητά. Μ' άλλα λόγια, ο εν ψυχρώ φόνος επιτρέπει στο δολοφόνο να διασκεδάσει εμφανιζόμενος στον κόσμο ως τρομερά κακός. Παρέχει περαιτέρω στο δολοφόνο την ευκαιρία να ασκήσει εξουσία πάνω στο θύμα του και επίσης εκφράζει την ύστατη απάρνηση της συμβατικότητας από το δολοφόνο.

Ο Katz επίσης ανακάλυψε ότι στην ουσία όλοι οι ληστές θεωρούν τον εαυτό τους "ηθικά ανώτερο" από τα θύματά τους, βλέπουν τα θύματά τους ως ανήτα ή κορόιδα που τους αξίζει να τα ληστέψουν. (Οι ανήτοι ή τα κορόιδα υποτίθεται ότι είναι κατώτεροι, διότι η κοινωνία δε μας θέλει να είμαστε έτσι, όπως ακριβώς δε μας θέλει να είμαστε κακοί ή πονηροί). Εάν οι ληστές ήθελαν να ληστέψουν κάποιον στο δρόμο,

θά ρωτούσαν πρώτα το πιθανό τους θύμα την ώρα, οδηγίες, αν έχει αναπτήρα ή αν έχει ψιλιά. Καθεμία απ' αυτές τις ερωτήσεις έχει ως σκοπό να καθορίσουν αν κάποιος είναι ανόητος. Για παράδειγμα, η ερώτηση για την ώρα δίνει την ευκαιρία στο ληστή να ανακαλύψει εάν το πιθανό θύμα έχει ακριβό ρολόι. Εάν συμμορφωθεί με την ερώτηση, τότε, το άτομο θεωρείται ως ανόητο και κατ' αυτόν τον τρόπο το σωστό θύμα.

Ο Katz περαιτέρω διερευνά τον εμπειρικό κόσμο των εγκλημάτων ιδιοκτησίας, των μελών βίαιων συμμοριών και των "badasses". Ανακάλυψε ότι, διαπράττοντας εγκλήματα ιδιοκτησίας, όπως είναι ο βανδαλισμός, οι κλοπές αυτοκινήτων για μία βόλτα και οι κλοπές καταστημάτων, οι εγκληματίες απολαμβάνουν μία "φευγαλέα ανατριχίλα". Μία κλέφτρα καταστημάτων περιγράφει με τα παρακάτω λόγια την εμπειρία της: "Κάθε φορά που θα έριχνα κάποιο πράγμα στην τσάντα μου, η καρδιά μου χτυπούσε γρήγορα και μπορούσα να αισθανθώ αυτή την τρομερή έξαψη, ήταν κάτι σαν "ορμή" που περνούσε μέσα μου ... Η εμπειρία ήταν σχεδόν οργασμική για μένα. Στην αρχή υπήρχε μία ένταση, όσο αναλογιζόμουν τον κίνδυνο μιας απαγορευμένης πράξης, αργότερα μία έξαψη, όταν διέπραττα το έγκλημα, και τέλος μία απολαυστική αίσθηση ανακούφισης"⁽⁵³⁾. Τα μέλη μιας βίαιης συμμορίας απολαμβάνουν τον μεγαλόπρεπο, ανώτερο θεσμό που έχουν εγκαθιδρύσει στο δρόμο, τον οποίο ζητούν να διαφυλάξουν, με το να τρομοκρατούν και να ασκούν βία στην αντίπαλη συμμορία. Οι "badasses" μπορεί να μπουν σε μία τέτοια συμμορία ή όχι, αλλά όλοι διασκεδάζουν με το να είναι "πραγματικά κακοί", ουσιαστικά με το να είναι σκληροί, ξένοι και κακοί. Το να είναι σκληροί σημαίνει να μην επηρεάζονται εύκολα από άλλους ή να μην ανησυχούν για τη γνώμη των άλλων. Το να είναι ξένοι σημαίνει να είναι εχθρικοί σε κάθε μορφή συμβατικότητας. Και το να είναι κακοί περιλαμβάνει την προθυμία να πληγώσουν τους άλλους με οποιονδήποτε τρόπο. Όπως είπε ένας "badasse" "Θα σε πηδήξω στο δρόμο, θα σου σπάσω το κεφάλι, θα σε γαμήσω για τα καλά"⁽⁵⁴⁾.

Κριτική της Φαινομενολογικής Θεωρίας

Οι φαινομενολόγοι έχουν προσφέρει ένα πειστικό επιχείρημα για την ανεπάρκεια του θετικισμού: οι θετικιστές δεν μπορούν να εισχωρήσουν στην ουσία της παρεκκλίνουσας πραγματικότητας. Αλλά ο ισχυρισμός των φαινομενολόγων ότι αυτοί οι ίδιοι μπορούν, είναι λιγότερο πειστικός. Όπως έχουμε παρατηρήσει, οι φαινομενολόγοι ισχυρίζονται ότι μπορούν να εισχωρήσουν στην ουσία των ενθρωπίνων φαινομένων, επειδή παλεύουν να κρατήσουν μια εντελώς ανοιχτόμυαλη στάση, να θέτουν υπό αμφισβήτηση τις πεποιθήσεις και τις κρίσεις για τα φαινόμενα, ενώ οι θετικιστές δεν μπορούν να κάνουν κάτι τέτοιο, διότι οι προϋπάρχουσες αντιλήψεις και γνώσεις τους διαστρεβλώνουν την ανάλυσή τους. Μπορούν οι ίδιοι οι φαινομενολόγοι να κρατούν πραγματικά μια ανοιχτόμυαλη στάση, ώστε να βιώνουν, να παρατηρούν και να σκιαγραφούν την ουσία της πραγματικότητας; Μπορούμε να ισχυριστούμε ότι δεν μπορούν ούτε αυτοί.

Είναι δύσκολο να δούμε πώς μπορούμε πραγματικά να ξεφύγουμε από τη μοίρα του ανθρώπου, να επηρεάζεται η αντίληψή μας από τις πεποιθήσεις, τις κρίσεις, τις ιδέες και τα λόγια μας. Είναι δύσκολο να δούμε πώς μπορούμε πραγματικά να αδειάσουμε το μυαλό μας, ώστε να απορροφήσει την ουσία ενός φαινομένου. Μερικοί

Βουδιστές προσπάθησαν μεθοδικά όλη τους τη ζωή να αδειάσουν το μυαλό τους, με την ελπίδα ότι θα επιτύχουν το *satori*, τη φώτιση, την ύστατη αλήθεια ή την ύστατη πραγματικότητα. Είναι αμφίβολο αν το πέτυχαν ποτέ⁽⁵⁵⁾. Κατά το προσκύνημά του στην ανατολή, ο Αμερικανός καλόγερος Thomas Merton ανακάλυψε ότι ένας Θιβητιανός Βουδιστής ιερέας, παρά τα τριάντα χρόνια διαλογισμού, ακόμη δεν μπορούσε να επιτύχει την "ύστατη κενότητα". Ούτε ο ίδιος ο Merton μπορούσε⁽⁵⁶⁾. Μπορούμε λοιπόν να συμπεράνουμε ότι είναι αδύνατο για κάθε ανθρώπινο ον να συλλάβει την ουσία της πραγματικότητας. Ούτε οι φαινομενολόγοι, ούτε οι θετικιστές μπορούν να πετύχουν κάτι τέτοιο.

Αυτό που πραγματικά επιτυγχάνουν οι φαινομενολόγοι, είναι να δημιουργούν μόνο μία εκδοχή της ανθρώπινης πραγματικότητας. Η φαινομενολογική εκδοχή μπορεί να είναι μοναδική, αλλά δεν είναι απαραίτητα ανώτερη απ' αυτήν των θετικιστών ή κάποιων άλλων. Από την στιγμή που οι κοινωνιολόγοι, είτε είναι φαινομενολόγοι, είτε θετικιστές είτε άλλοι, διαφέρουν ως προς το δικό τους σύστημα αξιών, την ιδεολογική τους ροπή, τις μεθόδους παρατήρησης και ως προς την ευαισθησία τους στην ανθρώπινη εμπειρία, μοιραία θα δημιουργήσουν διαφορετικές, ανταγωνιστικές ή αντικρουόμενες εκδοχές της ανθρώπινης πραγματικότητας. Απ' αυτήν την άποψη, μπορούμε να τονίσουμε τη συμβολή της φαινομενολογικής θεωρίας. Η αντίληψή της ότι η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά γίνεται κατανοητή μέσω της υποκειμενικής εμπειρίας του ατόμου όντως διαφέρει, ανταγωνίζεται και αντικρούει την έμφαση των θετικιστών στην αντικειμενική πλευρά της παρεκκλίνουσας πραγματικότητας, γι' αυτό μας δίνει τη δυνατότητα να δούμε το θέμα με μία ευρύτερη προοπτική και κατανόηση. Αλλά ας εξετάσουμε κριτικά το περιεχόμενο της φαινομενολογικής εκδοχής για την παρεκκλίνουσα πραγματικότητα⁽⁵⁷⁾.

Από τη στιγμή που προσωπικά αποδέχονται την αυτονομία του ατόμου, την προσωπική ελευθερία ή την ελεύθερη βούληση και πιθανόν θεωρούν ότι απολαμβάνουν οι ίδιοι μία τέτοια ελευθερία, οι φαινομενολόγοι τείνουν να πιστεύουν ότι τα παρεκκλίνοντα υποκείμενά τους κατέχουν την ίδια ελευθερία στη δική τους ζωή. Συνεπώς, οι φαινομενολόγοι αντιδρούν υπερβολικά απέναντι στην ντετερμινιστική προσέγγιση της ανθρώπινης συμπεριφοράς - και γι' αυτό την απορρίπτουν, η οποία αντιμετωπίζει τα ανθρώπινα όντα ως παθητικά αντικείμενα, αντί ως ενεργά υποκείμενα. Στην ουσία, οι ντετερμινιστές έχουν δημιουργήσει μια μαζική ποσότητα γεγονότων που δεν μπορούμε να υποκριθούμε ότι δεν υπάρχουν. Αυτά τα γεγονότα κυρίως αντικατοπτρίζουν μία πολιτική πραγματικότητα. Η πραγματικότητα είναι ότι οι σχετικά ανίσχυροι άνθρωποι ζουν τη ζωή τους ως υποχείρια που υφίστανται καταπίεση και έλεγχο, ή ως αντικείμενα εκμετάλλευσης, παρά ως ελεύθερα υποκείμενα. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η ντετερμινιστική άποψη που πρεσβεύει, ότι οι άνθρωποι δεν επηρεάζονται από την ελεύθερη βούλησή τους, είναι στην πραγματικότητα σωστή. Πιο συγκεκριμένα, είναι σωστή με μία ταυτολογική έννοια. Οι ντετερμινιστές πρώτα θεωρούν ότι ο άνθρωπος είναι ανεπηρέαστος από την ελεύθερη βούληση, μετά αναζητούν για τη μελέτη τους ανίσχυρους ανθρώπους των οποίων η ελεύθερη βούληση είναι περισσότερο συγκαλυμμένη, και τέλος ανακαλύπτουν ότι η συμπεριφορά αυτών των ανθρώπων υποστηρίζει την αρχική ντετερμινιστική άποψη ότι οι άνθρωποι δεν επηρεάζονται, εν τέλει, από την ελεύθερη βούληση.

Από την άλλη μεριά, οι φαινομενολόγοι ακολουθούν το αντίθετο άκρο. Αρέσκονται στο να τονίζουν τη σπουδαιότητα της ελεύθερης βούλησης, αλλά μόνο την αφαιρετική της έννοια, όπως αυτή υπάρχει σ' όλα τα ανθρώπινα όντα. Στη συνέχεια επιβάλλουν αυτή την αφαιρετική αντίληψη της ελεύθερης βούλησης στην καθημερινή ζωή των ανίσχυρων ανθρώπων. Με το να κάνουν όμως κάτι τέτοιο, οι φαινομενολόγοι αποτυγχάνουν να αναγνωρίσουν το γεγονός ότι οι ανίσχυροι άνθρωποι διαθέτουν ελάχιστη ελεύθερη βούληση. Στο συγκεκριμένο κόσμο η ελεύθερη βούλησή τους καταπιέζεται από τις συνθήκες της μίζερης ζωής τους και έχουν ουσιαστικά μικρότερη αναλογία διαθέσιμων επιλογών από τους ισχυρούς. Στην ουσία, οι φαινομενολόγοι συγχέουν τη *δυναμικότητα* με την *πραγματικότητα* της άσκησης της ελεύθερης βούλησης, δεν αντιλαμβάνονται ότι οι ανίσχυροι άνθρωποι μπορεί να έχουν θεωρητικά τη δυναμικότητα, αλλά να μην τη βιώνουν στην πραγματικότητα. Ως εκ τούτου, οι φαινομενολόγοι έχουν δημιουργήσει μία εικόνα των ανίσχυρων παρεκκλινόντων ατόμων ως φιλοσόφων εξεζητημένων, ελεύθερα σκεπτόμενων και με τη δυνατότητα επιλογής, μία εικόνα που μοιάζει πολύ μ' αυτή των ίδιων των φαινομενολόγων. Ένα παράδειγμα αυτής της άποψης αποτελεί η "ερμηνεία" του Matza για την υποτιθέμενη αληθινή φύση της παρεκκλίσης. Απορροφημένος απ' αυτό που ονομάζει "φιλοσοφική ενδότερη ζωή" των ατόμων που θεωρεί παρεκκλινόντα, ο Matza τα έχει ανυψώσει - συμπεριλαμβανομένων και των ημιμαθών ανήλικων εγκληματιών - στο επίπεδο των βαθύτατα φιλοσόφων. Όλοι αυτοί οι φιλόσοφοι - παρεκκλινόντες παρουσιάζονται να είναι συνεχώς απασχολημένοι με την ανάλυση του βαθύτερου νοήματος όλων αυτών που τους συμβαίνουν. Αναρωτιόμαστε πώς αυτά τα παρεκκλινόντα άτομα, που είναι αφοσιωμένα στη φιλοσοφική αναζήτηση, μπορούν να βρουν χρόνο, ή έστω να ενδιαφερθούν για την παρεκκλινούσα δράση. Παρομοίως, είναι αμφίβολο κατά πόσο όλοι αυτοί οι δολοφόνοι, οι ληστές, οι αυτόχειρες, οι ερμαφρόδιτοι και οι υπόλοιποι παρεκκλινόντες, έχουν θετική άποψη για τον εαυτό τους και για την παρέκκλισή τους. Κάποιοι απ' αυτούς πρόκειται να δοκιμάσουν την αυτοαμφισβήτηση, την αυτολύπηση ή την αυτοαπέχθεια, εξαιτίας της καταδίκης, της γελοιοποίησης, του εξοστρακισμού ή οποιουδήποτε είδους τιμωρίας από την κοινωνία⁽⁵⁸⁾.

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ (CONFLICT THEORY)

Περισσότερο από πενήντα χρόνια πριν, αρκετοί κοινωνιολόγοι άρχισαν να τονίζουν την πλουραλιστική, ετερογενή και ανταγωνιστική φύση της σύγχρονης κοινωνίας⁽⁵⁹⁾. Σε μια παραδοσιακή ή απλή κοινωνία, οι άνθρωποι μοιράζονται τις ίδιες πολιτισμικές αξίες και γι' αυτό διατηρούν μία αρμονική σχέση μεταξύ τους. Τέτοια ομοφωνία αξιών και τέτοια κοινωνική αρμονία απουσιάζουν από τις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες, ιδιαίτερα τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Αντίθετα, υπάρχει μεγάλη κοινωνική και πολιτισμική σύγκρουση. Η *κοινωνική σύγκρουση* έχει να κάνει με τις ασυμβίβαστες ανάγκες, επιθυμίες και ενδιαφέροντα τόσων διαφορετικών ομάδων, όπως είναι οι επιχειρήσεις ενάντια στα εργατικά συνδικάτα, τα συντηρητικά πολιτικά κόμματα ενάντια στα φιλελεύθερα, οι λευκοί ενάντια στους μαύρους κ.λπ.⁽⁶⁰⁾ Η *πολιτισμική σύγκρουση* αφορά στις διαφορετικές νόρμες και αξίες σχετικά με τον ορισμό του σωστού και του λάθους - ό,τι θεωρείται σωστό σε μία υποκοουλτούρα, θεωρείται λάθος σε μία άλλη. Για παράδειγμα, στη δεκαετία του '30, ένας Σικελός

πατέρας στο New Jersey, αφού σκότωσε τον άνθρωπο που αποπλάνησε τη 16χρονη κόρη του, ένωσε περήφανος που υπερασπίστηκε την οικογενειακή τιμή με τον παραδοσιακό τρόπο, αλλά ένωσε μεγάλη έκπληξη, όταν η αστυνομία ήρθε για να τον συλλάβει⁽⁶¹⁾. Και η κοινωνική και η πολιτισμική σύγκρουση έχει ειπωθεί ότι προκαλούν εγκληματική συμπεριφορά, όχι μόνο ανάμεσα στους μετανάστες αλλά επίσης και ανάμεσα στους μαύρους και στις άλλες φτωχές και καταπιεσμένες ομάδες. Γι' αυτό, η σύγκρουση όπως και το αποτέλεσμα της, η εγκληματικότητα, είναι ένα εγγενές, φυσιολογικό και αναπόσπαστο κομμάτι της σύγχρονης κοινωνίας. Οι κοινωνιολόγοι που υποστήριξαν αυτή τη θεωρία πριν από πενήντα χρόνια έγιναν γνωστοί ως οι θεωρητικοί της κοινωνικής σύγκρουσης.

Όμως, αυτοί οι θεωρητικοί της κοινωνικής σύγκρουσης απέτυχαν να αναπτύξουν συστηματικά την αντίληψη της κοινωνικής σύγκρουσης ως τη βάση για τον ορισμό της εγκληματικότητας και όχι της συμπεριφοράς. Ήταν ακόμα πολύ προσκολλημένοι στην παραδοσιακή σχέση με την αιτιολογική εξήγηση της εγκληματικής συμπεριφοράς. Περιστασιακά, όντως πρόβαλαν το θέμα του ορισμού αντί της συμπεριφοριστικής πλευράς της εγκληματικότητας. Για παράδειγμα, ένας απ' αυτούς λέει: "τα κοινωνικά προβλήματα είναι κοινωνικές καταστάσεις, κάποιες αιτίες των οποίων θεωρούνται ως ανθρωπίνες και ηθικές. Οι κριτές των αξιών ορίζουν αυτές τις καταστάσεις ως κοινωνικά προβλήματα. Οι κριτές των αξιών συνιστούν τις τυπικές αιτίες των κοινωνικών προβλημάτων, όπως ακριβώς ο νόμος είναι η τυπική αιτία του εγκλήματος"⁽⁶²⁾. Αλλά ο συγγραφέας αυτός και άλλοι θεωρητικοί της σύγκρουσης στη δεκαετία του '30 δεν ακολούθησαν αυτή την ιδέα. Μόνο στα μέσα της δεκαετίας του '60, μία ομάδα θεωρητικών της κοινωνικής σύγκρουσης εμφανίστηκε, για να εξετάσει την εγκληματικότητα ως θέμα ορισμού. Επιπλέον, από τα μέσα του '70, κάποιοι απ' αυτούς τους νέους θεωρητικούς της κοινωνικής σύγκρουσης έχουν αρχίσει να χρησιμοποιούν τη μαρξιστική προσέγγιση, για να αντιμετωπίσουν την αιτία της παρέκκλισης μ' ένα διαφορετικό τρόπο απ' ό,τι οι προγενέστεροι θεωρητικοί της κοινωνικής σύγκρουσης. Ας δούμε πώς οι νέοι αυτοί θεωρητικοί βλέπουν την παρέκκλιση.

Turk: Στοιχεία της Εγκληματοποίησης (Elements of Criminalization)

Ο Austin Turk θέλει να κατανοήσουμε την εγκληματικότητα, όχι με το να αναζητούμε τις αιτίες της εγκληματικής συμπεριφοράς, αλλά με το ν' ανακαλύπτουμε πώς κάποια άτομα καταφέρνουν να αποκτήσουν ένα εγκληματικό status⁽⁶³⁾. Η απόκτηση του εγκληματικού status από ένα άτομο δεν εξαρτάται απ' αυτό που κάνει, περισσότερο εξαρτάται από το χαρακτηρισμό ενός ατόμου ως εγκληματία από τις αρχές του νόμου. Το να ορίζεται κάποιος ως εγκληματίας σημαίνει την εγκληματοποίησή του. Άρα, η εγκληματοποίηση περιλαμβάνει τη σύγκρουση ανάμεσα στις αρχές και τα υποκείμενα, με συνέπεια την εγκληματοποίηση των υποκειμένων από τις αρχές.

Σύμφωνα με τον Turk, η πιθανότητα της εγκληματοποίησης εξαρτάται από τις παρακάτω συνθήκες: (1) Εάν οι αρχές θεωρούν ένα νόμο πολύ σημαντικό και σπουδαίο, είναι πιθανόν να προσδώσουν εγκληματικό status στα υποκείμενα που παραβιάζουν το συγκεκριμένο νόμο. (2) Εάν οι εφαρμοστές του νόμου ανακαλύψουν ότι η απαγορευμένη από το νόμο συμπεριφορά του υποκειμένου είναι κατά πολύ επιθετική, τα υποκείμενα είναι πιθανόν να τύχουν της μεταχείρισης του εγκληματία.

(3) Όσο μεγαλύτερη είναι η διαφορά εξουσίας υπέρ των αρχών, τόσο μεγαλύτερη είναι η πιθανότητα να εγκληματοποιηθούν τα αντιτιθέμενα υποκείμενα. Και (4) όσο πιο ρεαλιστικές είναι οι κινήσεις μιας ομάδας (είτε των αρχών είτε των υποκειμένων), τόσο μεγαλύτερες είναι οι πιθανότητες επιτυχίας της ομάδας. Τα πρώτα τρία σημεία είναι αυτοερμηνευτικά, αλλά το τελευταίο, το τέταρτο σημείο, θα πρέπει να εξηγηθεί με τον παρακάτω τρόπο.

Οι ρεαλιστικές κινήσεις εκ μέρους των αρχών περιλαμβάνουν την αποφυγή χρήσης βίας, το σεβασμό προς τις κανονικές νόμιμες διαδικασίες, την αποφυγή της επίδειξης εχθρότητας προς την αντίθετη πλευρά και τις προσπάθειες να εμποδίσουν την αντίθετη πλευρά να αυξήσει τη δύναμη και το μέγεθός της. Αυτές οι ρεαλιστικές κινήσεις μπορεί να αυξήσουν τις πιθανότητες των αρχών για επιτυχή εξάλειψη της αντίστασης της αντίθετης πλευράς. Από την άλλη μεριά, η αντίθετη πλευρά μπορεί να αυξήσει τις πιθανότητες για τερμάτιση των προσπαθειών των αρχών, εάν ακολουθήσει τις παρακάτω ρεαλιστικές κινήσεις: τη συγκάλυψη της επιθετικής της συμπεριφοράς, την ελάττωση της επιθετικότητας οποιασδήποτε συμπεριφοράς δεν μπορεί να συγκαλυφθεί, τον περιορισμό των ενεργειών που μπορεί να ενισχύσουν την ομοφωνία ανάμεσα στους διάφορους εφαρμοστές του νόμου και το να κάνει ό,τι είναι δυνατό για να εξασφαλίσει ότι η διαφορά δύναμης υπέρ των εφαρμοστών του νόμου δε θα αυξηθεί περαιτέρω.

Βασικά, ο Turk ασχολείται με το άμεσο περιεχόμενο της σύγκρουσης ανάμεσα στις νόμιμες αρχές και στους υφιστάμενούς τους. Η δική του θεωρία της κοινωνικής σύγκρουσης δίνει την εικόνα ενός άνισου σκυλοκαυγά, όπου οι νόμιμες αρχές αποτελούν το μεγαλύτερο σκυλί και οι υφιστάμενοί τους το μικρότερο. Ο επόμενος θεωρητικός της κοινωνικής σύγκρουσης ενδιαφέρεται περισσότερο για το ευρύ περιεχόμενό της. Παρέχει ένα σχολιασμό πάνω στο ιστορικό και οργανωτικό παρελθόν αυτού του πολέμου.

Chambliss: Η Πραγματικότητα του Νόμου (Reality of Law)

Ο William Chambliss μάς υπενθυμίζει ότι υπάρχουν πολλοί νομικοί και κοινωνικοί επιστήμονες, οι οποίοι δε γνωρίζουν καν τη σύγκρουση που προαναφέραμε. Αυτοί οι άνθρωποι εμμένουν στην άποψη της ομοφωνίας στην κοινωνία όσον αφορά στις αξίες. Υποστηρίζουν ότι ο νόμος είναι βασισμένος πάνω στην ευρεία ομοφωνία των πολιτών, ότι αντιπροσωπεύει το κοινό συμφέρον, ότι μεταχειρίζεται όλους τους πολίτες ως ίσους ή ότι υπηρετεί τα συμφέροντα της κοινωνίας. Μία τέτοια νομική προσέγγιση μπορεί να υποστηριχθεί από τη μελέτη του γραπτού νόμου, διότι ο γραπτός νόμος όπως παρουσιάζεται από το Αμερικανικό Σύνταγμα, το κοινό δίκαιο και τις αρχές, όντως διακηρύττει την ίση μεταχείριση όλων των ανθρώπων. Αλλά αυτό απλά σημαίνει ότι οι νόμιμες αρχές οφείλουν να είναι δίκαιες και έντιμες. Αν όντως ισχύει κάτι τέτοιο, αυτό αποτελεί άλλο θέμα. Ένα τέτοιο θέμα μπορεί να προσδιοριστεί μελετώντας το νόμο κατά την εφαρμογή του, πράγμα που σημαίνει ότι παρατηρούμε πώς οι νόμιμες αρχές εκτελούν στην πραγματικότητα το καθήκον τους. Ως αποτέλεσμα της μελέτης του νόμου στην εφαρμογή του, ο Chambliss καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι νόμιμες αρχές είναι στην πραγματικότητα άδικες και ανέντιμες,

ευνοώντας τους πλούσιους και ισχυρούς εις βάρος των φτωχών και ανίσχυρων. Ο Chablis και ο συνεργάτης του Robert Seidman το συνοψίζουν ως εξής:

Έχουμε δείξει με παραδείγματα και μελέτη ότι οι πολυσύνθετες, στρωματοποιημένες κοινωνίες είναι αναπόφευκτα πλουραλιστικές. Επομένως, ο νόμος πάντα θα αντιπροσωπεύει τα συμφέροντα μιας ομάδας ενάντια στα συμφέροντα κάποιας άλλης... Επιπλέον, για να ανατρέψουμε το μύθο ότι ο νόμος στηρίζεται στην ομοφωνία των αξιών, η εμπειρική μελέτη του νόμου στην εφαρμογή του καθιστά επίσης ξεκάθαρο το γεγονός ότι η Πολιτεία είναι ένας στίβος κάθε άλλο παρά ουδέτερος ως προς τις αξίες, στον οποίο οι συγκρούσεις δεν εξομαλύνονται προς όφελος όλων των ανθρώπων. Τουναντίον, αυτές οι μελέτες έχουν δείξει ότι η έκβαση των αντικρουόμενων συμφερόντων είναι τέτοια, ώστε ο νόμος να εμφανίζεται ως αντιπρόσωπος και προστάτης των ισχυρών ομάδων⁽⁶⁴⁾.

Άρα, υπάρχει μία σημαντική αντίφαση ανάμεσα στο γραπτό νόμο και στο νόμο σε εφαρμογή - ανάμεσα στο ιδεώδες του νόμου και την πραγματικότητα του νόμου. Η αντίφαση αυτή έγκειται στην άδικη και ανέντιμη μεταχείριση των υποκειμένων από τις νόμιμες αρχές. Πολλοί άνθρωποι ίσως αποδίδουν αυτή την αντίφαση στον κακό χαρακτήρα των ατόμων που νομοθετούν και εφαρμόζουν το νόμο, αλλά ο Chambliss απορρίπτει μία τέτοια ατομικιστική ερμηνεία. Δείχνει πώς αυτά τα άτομα είναι έντονα επηρεασμένα από το ιστορικό και οργανωτικό υπόβαθρο του νόμου.

Ο σύγχρονος αγγλο-αμερικάνικος νόμος προέρχεται από το νομικό σύστημα της παλιάς Αγγλίας. Το αγγλικό νομικό σύστημα συστάθηκε τον 11ο αιώνα. Το κεντρικό χαρακτηριστικό του είναι ότι τα προσωπικά αδικήματα λαμβάνονται ως παραβάσεις ενάντια στην πολιτεία και ότι μόνο η πολιτεία έχει το δικαίωμα να τιμωρήσει τους παραβάτες. Αυτή η νομική αρχή αντικατέστησε την παλαιότερη μη νόμιμη νόρμα ότι τα προσωπικά αδικήματα, τα οποία αποτελούν αυστηρά προσωπικές υποθέσεις, θα πρέπει να διευθετούνται μέσω της συμφιλίωσης ανάμεσα στα εμπλεκόμενα μέρη. Για να εκτελέσει η κυβέρνηση τη νέα νόμιμη αρχή, χρησιμοποίησε βία και εξαναγκασμό ως τρόπο αντιμετώπισης των αδικημάτων και των διαπληκτισμών. Δημιούργησε δύο ξεχωριστά σώματα, τους νομοθέτες (το νομοθετικό σώμα) και τους εφαρμοστές του νόμου (το δικαστικό σώμα). Διόρισε δικαστές, για να διευθετήσουν τις διενέξεις ανάμεσα στους πολίτες και το κράτος ή ανάμεσα στους ίδιους τους πολίτες. Και βασίστηκε στους ευγενείς (ενόρκους) για την τελική διευθέτηση των διενέξεων.

Τέτοια ήταν η γενική συγκρότηση του νομικού συστήματος στην παλιά Αγγλία, το οποίο ακόμα επικρατεί στη σύγχρονη αμερικανική κοινωνία. Αλλά το συγκεκριμένο περιεχόμενο των νόμων, καθώς και ο συγκεκριμένος τρόπος εφαρμογής του, έχουν αλλάξει αρκετές φορές, προκειμένου να αντικατοπτρίζουν τα συμφέροντα των κυβερνώντων τάξεων. Ο νόμος για την αλητεία στη φεουδαρχική Αγγλία του 14ο αιώνα, για παράδειγμα, αντικατόπτριζε τις ανάγκες των μεγάλων γαιοκτημόνων για φτηνή εργασία, διότι υποχρέωνε τους φτωχούς αλλά ικανούς σωματικά άνδρες να δουλεύουν με χαμηλό μισθό, κηρύττοντας παράνομη τη μετακίνησή τους από το ένα μέρος στο άλλο, προς αποφυγή των χαμηλά αμοιβόμενων εργασιών ή προς αναζήτηση υψηλότερων ημερομισθίων, και απαγόρευσε την ελεημοσύνη στους σωματικά ικανούς ζητιάνους. Αργότερα, το 16ο αιώνα, οι νόμοι για την αλητεία άλλαξαν, για να προστατεύσουν τα συμφέροντα των ευημερούντων εμπόρων, οι οποίοι έπρεπε να μεταφέρουν τα εμπορεύματά τους από τη μία πόλη στην άλλη. Οι νέοι αυτοί νόμοι

αφορούσαν στους κακοποιούς, στους αλήτες και στους ληστές που συχνά λήστευαν τους εμπόρους που ταξίδευαν. Σήμερα, και στην Αγγλία και στις Η.Π.Α., οι νόμοι για την αλητεία έχουν σκοπό να θέσουν υπό έλεγχο τους περιθωριακούς, τους ανεπιθύμητους, τους εγκληματίες και τους ταραχοποιούς. Αντικατοπτρίζουν την επιθυμία της μέσης και της ανώτερης κοινωνικής τάξης - των τάξεων με επιρροή - να κάνουν τους δρόμους ειρηνικούς και ασφαλείς. Ιστορικά, οι ποινικοί νόμοι έχουν στην ουσία, αν όχι από πρόθεση, υπηρετήσει τα συμφέροντα των πλουσίων και των ισχυρών, παρά τα συμφέροντα των φτωχών και ανίσχυρων. Κάτω απ' αυτήν την ιστορική επίδραση, αντιλαμβανόμαστε ότι οι σύγχρονοι νομοθέτες τείνουν να θεσπίζουν νόμους προς όφελος των πλούσιων και ισχυρών.

Οι εφαρμοστές του νόμου, όπως είναι η αστυνομία, η εισαγγελία και οι δικαστές, τείνουν επίσης να γίνουν τα όργανα των ισχυρών και των προνομιούχων. Αυτή η τάση σπάνια θα πρέπει να αποδίδεται στους εφαρμοστές του νόμου ως άτομα. Αντίθετα, είναι μάλλον το αποτέλεσμα της της προερχόμενης από το σύστημα επιταγής. Είναι στη φύση του κάθε οργανισμού να υποχρεώνει τα μέλη του να επιτελούν το καθήκον τους με τέτοιο τρόπο, ώστε να αυξάνουν τα οφέλη και να ελαχιστοποιούν τα προβλήματα για τον οργανισμό. Τα οφέλη είναι η δημόσια υποστήριξη. Τα προβλήματα που πρέπει να αποφευχθούν είναι η ανάκληση αυτής της υποστήριξης ή και κάτι χειρότερο. Κατ' αυτόν τον τρόπο, αποτελεί όφελος για τους εφαρμοστές του νόμου να συλλαμβάνουν, να διώκουν ποινικά και να καταδικάζουν ανίσχυρους ανθρώπους, όπως είναι οι αλκοολικοί, οι αλήτες, οι τζογαδόροι, οι πόρνες, οι βιαστές, οι κλέφτες και οι ληστές. Αλλά πιθανότατα θα προκληθούν άσχημες επιπτώσεις, εάν οι εφαρμοστές του νόμου κάνουν την ίδια προσπάθεια, διώκοντας σεβάσιμους πολίτες που ανήκουν στη μέση και την ανώτερη κοινωνική τάξη για τα αδικήματά τους (αδικήματα λευκού περιλαίμιου). Λαμβάνοντας υπ' όψιν αυτή την επιταγή από το σύστημα, οι εφαρμοστές του νόμου είναι πολύ πιθανόν να κάνουν το νόμο υπηρέτη των πλουσίων και των ισχυρών⁽⁶⁵⁾.

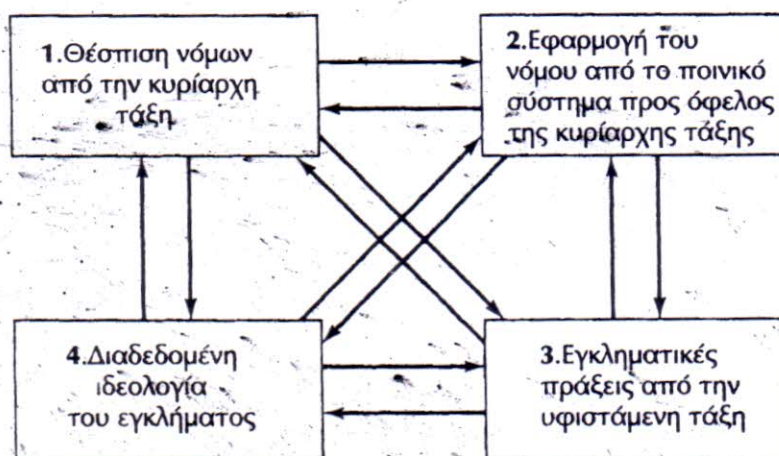
Quinney: Η Κοινωνική Πραγματικότητα του Εγκλήματος (Social Reality of Crime)

Σε αντίθεση με τον Chambliss, ο Richard Quinney καταλογίζει ευθέως στο καπιταλιστικό σύστημα την ευθύνη για τον άδικο νόμο. "Το ποινικό δίκαιο", γράφει, "χρησιμοποιείται από την πολιτεία και την άρχουσα τάξη για την επιβίωση του καπιταλιστικού συστήματος, και όσο η καπιταλιστική κοινωνία απειλείται περαιτέρω από τις δικές τις αντιφάσεις, το ποινικό δίκαιο θα χρησιμοποιείται όλο και περισσότερο στην προσπάθεια διαφύλαξης της εσωτερικής τάξης"⁽⁶⁶⁾.

Μία τέτοια κριτική άποψη για τον καπιταλισμό είναι βασισμένη στη θεωρία της κοινωνικής σύγκρουσης του Quinney για την εγκληματικότητα, την οποία αποκαλεί "η κοινωνική πραγματικότητα του εγκλήματος"⁽⁶⁷⁾. Σύμφωνα μ' αυτή τη θεωρία, υπάρχουν τέσσερις παράγοντες που παράγουν υψηλά ποσοστά εγκλημάτων αλλά επίσης βοηθούν και στη σταθεροποίηση της εγκαθιδρυμένης νομικής τάξης, καθώς επίσης και της κυρίαρχης τάξης. Πρώτον, η κυρίαρχη τάξη ορίζει ως εγκληματικές εκείνες τις συμπεριφορές που απειλούν τα συμφέροντά της. Αυτό σημαίνει ότι το ποινικό δίκαιο έχει κυρίως δημιουργηθεί από τα ισχυρά μέλη της κοινωνίας. Δεύτερον,

η κυρίαρχη τάξη εφαρμόζει αυτούς τους νόμους, για να εξασφαλίσει την προστασία των συμφερόντων της. Αυτό περιλαμβάνει την ανάθεση της εφαρμογής των νόμων στην αστυνομία, στους δικαστές και στα άλλα μέλη του ποινικού συστήματος της δικαιοσύνης. Τρίτον, τα μέλη της υφιστάμενης τάξης υποχρεώνονται από τις δυσμενείς συνθήκες της ζωής τους να εμπλακούν σε ενέργειες, οι οποίες έχουν οριστεί ως εγκληματικές. Οι φτωχοί, για παράδειγμα, είναι πιθανόν να διαπράξουν κάποιο έγκλημα, διότι τους εξαναγκάζει η φτώχεια τους. Και τέταρτον, η κυρίαρχη τάξη χρησιμοποιεί αυτές τις εγκληματικές πράξεις ως τη βάση για την κατασκευή και τη μετάδοση της ιδεολογίας του εγκλήματος. Αυτή είναι η πεποίθηση την οποία η υφιστάμενη τάξη περιλαμβάνει κυρίως από τα επικίνδυνα στοιχεία της κοινωνίας. Αυτοί οι τέσσερις παράγοντες είναι αλληλένδετοι και υποστηρίζουν ο ένας τον άλλο, ώστε να παράγουν και να διαφυλάττουν ένα συγκεκριμένο υψηλό επίπεδο εγκλήματος στην κοινωνία. Πιο συγκεκριμένα, τέτοιες εγκληματικές πράξεις, όπως είναι ο φόνος και η ληστεία, όταν διαπράττονται από τους φτωχούς, είναι πιθανό να ωθήσουν την κυρίαρχη τάξη να θεσπίσει και να εφαρμόσει, ενάντια στους φτωχούς, νόμους, οι οποίοι εν συνεχεία θα κάνουν τη ζωή τους πιο δύσκολη, ενθαρρύνοντάς τους ως εκ τούτου να διαπράξουν περισσότερα εγκλήματα. (βλ. σχήμα 3.1)

Πιο πρόσφατα, ο Quinney προσπάθησε να μετατρέψει τη θεωρία του σε μία έκκληση για πολιτική δράση. Όπως υποδεικνύει η θεωρία του για την κοινωνική σύγκρουση, στην υπάρχουσα κοινωνία υπάρχει ένα φοβερό λάθος. Το λάθος είναι ότι τα μέλη της ισχυρής τάξης αναπόφευκτα εγκληματοποιούν τα μέλη της ανίσχυρης, έτσι ώστε να τα εκμεταλλευτούν, να τα καταπιέσουν και να τα υποτάξουν, συντηρώντας κατ' αυτόν τον τρόπο, εδραιώνοντας και διαιωνίζοντας την καθεστηκυία τάξη της κοινωνικής ανισότητας. Κατ' αυτόν τον τρόπο, ο Quinney μάς καλεί ν' αναπτύξουμε μία επαναστατική συνείδηση, η οποία θα πρέπει τελικά να οδηγήσει στη δημιουργία μιας δημοκρατικής - σοσιαλιστικής κοινωνίας, η οποία θα τερματίσει την καταδυνάστευση των ανίσχυρων από τους ισχυρούς⁽⁶⁸⁾.

Σχήμα 3.1. Η θεωρία της κοινωνικής σύγκρουσης του Quinney. Η αλληλεπίδραση αυτών των τεσσάρων παραγόντων βοηθά στην παραγωγή και τη διατήρηση ενός συγκεκριμένου υψηλού επιπέδου εγκληματικότητας στην κοινωνία.

Άλλοι θεωρητικοί της κοινωνικής σύγκρουσης, που αυτοαποκαλούνται νέοι εγκληματολόγοι, προσπάθησαν να ακολουθήσουν την ίδια κατεύθυνση. Οι Ian Taylor, Paul Walton και Jock Young, για παράδειγμα, διακηρύσσουν:

Για εμάς, όπως για τον Marx και γι' άλλους νέους εγκληματολόγους, η παρέκκλιση είναι φυσιολογική - με την έννοια ότι οι άνθρωποι εμπλέκονται τώρα συνειδητά (στη φυλακή που είναι η κοινωνία και στις πραγματικές φυλακές), για να επιβεβαιώσουν την ανθρώπινη διαφορετικότητά τους. Το θέμα δεν είναι μόνο να "εισχωρήσουμε" σ' αυτά τα προβλήματα, ούτε να αμφισβητήσουμε τα στερεότυπα, ή να λειτουργήσουμε ως φορείς των "εναλλασσόμενων φαινομενολογικών πραγματικοτήτων". Το θέμα είναι να δημιουργήσουμε μία κοινωνία στην οποία τα δεδομένα της ανθρώπινης διαφοροποίησης, είτε είναι προσωπικά είτε οργανικά είτε κοινωνικά, δεν υπόκεινται στη διάθεση της εξουσίας να τα θεωρήσει ως εγκληματικά⁽⁶⁹⁾.

Η Μαρξιστική Ερμηνεία της Παρέκκλισης (The Marxist Explanation of Deviance)

Στην προσπάθειά τους να περιγράψουν πώς οι ισχυροί ορίζουν τους ανίσχυρους ως εγκληματίες, οι περισσότεροι θεωρητικοί της κοινωνικής σύγκρουσης, όπως είναι αυτοί για τους οποίους συζητήσαμε παραπάνω, στην ουσία αγνόησαν τις αιτίες του εγκλήματος. Πρόσφατα, όμως, αρκετοί θεωρητικοί της κοινωνικής σύγκρουσης - σ' αυτούς συμπεριλαμβάνονται επίσης και οι Chambliss και Quinney - έστρεψαν την προσοχή τους στην αναζήτηση της αιτιολογίας. Υπάρχουν, κατά την άποψη του David Greenberg, τουλάχιστον τρεις λόγοι γι' αυτή την αλλαγή. Ο ένας είναι ότι "οι αντιλήψεις για την αιτιολογία είναι τόσο βαθιά ριζωμένες στην κουλτούρα μας, ώστε δεν μπορούν να αγνοηθούν στην εξήγηση των συμβάντων". Ο δεύτερος λόγος είναι ότι "η δυσάρεσκεια που προκαλεί το γεγονός ότι προσπέρασαν την αναζήτηση της αιτιολογίας, συγκαλύπτοντάς την, εντάθηκε, όταν έγινε φανερό ότι η άρνηση των δομικών αιτιών της παρέκκλισης [όπως είναι η οικονομική εκμετάλλευση ή η άδικη κατανομή του εισοδήματος] είχε εξαιρετικά συντηρητικές επιπτώσεις." Ένας τρίτος λόγος είναι η έλλειψη της υποστήριξης από εμπειρικά δεδομένα στην υπερβολική έμφαση που δίνουν οι θεωρητικοί της κοινωνικής σύγκρουσης στην εγκληματικοποίηση των ατόμων ως την πηγή των επίμονων εγκληματικών ενεργειών. Για παράδειγμα, "πολλοί ομοφυλόφιλοι ήταν αναμειγμένοι σε παράνομες ομοφυλοφιλικές δραστηριότητες σε συνεχή βάση, αν και ποτέ δεν είχαν χαρακτηριστεί δημόσια ως ομοφυλόφιλοι"⁽⁷⁰⁾. Μπορούμε να προσθέσουμε έναν τέταρτο λόγο, ότι βασικά η θεωρία της κοινωνικής σύγκρουσης συχνά έχει δεχτεί επιθέσεις για την αποτυχία της να εξηγήσει τις αιτίες της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς. Μία τέτοια τυπική κριτική είναι αυτή των Don Gibbons και Joseph Jones: "Σύμφωνα με την εκτίμησή μας, η κύρια ανεπάρκεια των θεωριών της κοινωνικής σύγκρουσης για την παρέκκλιση και την εγκληματικότητα αφορά στο πεδίο των αιτιωδών και αιτιολογικών υποθέσεων... Εν συντομία, οι ολοκληρωμένες και λεπτομερείς θεωρίες της κοινωνικής σύγκρουσης σχετικά με την κοινωνική καταγωγή της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς δεν έχει ακόμα αναπτυχθεί"⁽⁷¹⁾.

Όποιοι και αν είναι οι λόγοι του αναζωογονημένου ενδιαφέροντός τους για την αιτιολογία, οι θεωρητικοί της κοινωνικής σύγκρουσης που προσπάθησαν να ερμηνεύσουν την αιτία της παρέκκλισης πήραν τις ιδέες τους από τον Μαρξισμό. Ως εκ τούτου, συχνά αναφέρονται σ' αυτούς ως Μαρξιστές.

Σύμφωνα μ' αυτούς τους θεωρητικούς, η αιτία της παρέκκλισης μπορεί να εντοπιστεί στην εκμεταλλευτική φύση του καπιταλισμού. Στην προσπάθειά τους να αυξήσουν τα κέρδη, οι καπιταλιστές πρέπει να βρουν τρόπους να αυξήσουν την παραγωγικότητα με χαμηλό εργατικό κόστος. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει την αυτοματοποίηση και άλλες επινοήσεις εξοικονόμησης εργατικού δυναμικού, τον εξαναγκασμό των εργατών να δουλεύουν πιο γρήγορα και να κάνουν υπερωρίες, να μεταφέρουν τις βιομηχανίες σε μέρη με φτηνό εργατικό δυναμικό, όπως είναι κάποιες μη-ανήκουσες στις Η.Π.Α. νότιες πολιτείες και οι τριτοκοσμικές χώρες και η χρησιμοποίηση εργατών από φτωχά έθνη⁽⁷²⁾. Όποια από τις παραπάνω μεθόδους και αν χρησιμοποιηθεί, οι επιπτώσεις στο υπάρχον εργατικό δυναμικό θα είναι αρνητικές. Αυτοί οι άνεργοι εργάτες γίνονται αυτό που οι Μαρξιστές αποκαλούν *περιθωριακό πλεόνασμα πληθυσμού*, σχετικά περιττό και άχρηστο για την οικονομία. Η ανικανότητά τους να διατηρήσουν αξιοπρεπείς συνθήκες ζωής τους οδηγεί στο έγκλημα. Όπως γράφει ο Quinney, "Το έγκλημα κάτω από την πίεση του καπιταλισμού συνιστά μία αντίδραση στις συνθήκες της ζωής. Σχεδόν όλα τα εγκλήματα της εργατικής τάξης στην καπιταλιστική κοινωνία είναι στην πραγματικότητα ένας τρόπος *επιβίωσης*, μία προσπάθεια να υπάρξει κανείς σε μία κοινωνία, όπου η επιβίωση δεν εξασφαλίζεται από άλλους, συλλογικούς τρόπους. Το έγκλημα είναι αναπόφευκτο στις συνθήκες του καπιταλισμού"⁽⁷³⁾.

Ο καπιταλισμός δεν παράγει μόνο εγκλήματα ιδιοκτησίας (όπως είναι η ληστεία και η κλοπή) ανάμεσα στους άνεργους ανθρώπους της εργατικής τάξης. Προκαλεί, επίσης, προσωπικά εγκλήματα (επιθέσεις, βιασμούς, φόνους) και ποικίλες άλλες μορφές παρέκκλισης (αλκοολισμό, αυτοκτονία και διανοητική ασθένεια). Όπως εξηγεί η Sheila Balkan και οι συνάδελφοί της, η οικονομική "περιθωριοποίηση οδηγεί στην έλλειψη αυτοσεβασμού και σε μία αίσθηση αποδυνάμωσης και αλλοτρίωσης, οι οποίες δημιουργούν έντονες πιέσεις στα άτομα. Πολλοί άνθρωποι στρέφονται στη βία για να δώσουν διέξοδο στην απογοήτευσή τους ενάντιον των συμβόλων εξουσίας, ενώ άλλοι στρέφουν την απογοήτευσή τους μέσα τους και δοκιμάζουν αρκετές συναισθηματικές δυσκολίες"⁽⁷⁴⁾. Αυτό σημαίνει ότι ο καπιταλισμός οδηγεί τα άτομα στη διάπραξη εγκλημάτων και στην παρέκκλιση, διότι τα καθιστά φτωχά εξαρχής. Παρ' όλ' αυτά η φτώχεια δεν είναι ο μόνος τρόπος με τον οποίο ο καπιταλισμός γεννά την παρέκκλιση. Πρόσφατα, ο Mark Colvin και ο John Pauly υποστήριξαν ότι η καπιταλιστική κοινωνία μπορεί επίσης να παράγει εγκλήματα με το να ασκεί "καταναγκαστικό έλεγχο" στις κατώτερες κοινωνικές τάξεις⁽⁷⁵⁾. Ο καταναγκαστικός έλεγχος περιλαμβάνει την απειλή της απόλυσης ή την πραγματοποίησή της, ώστε να εξαναγκάσει τους εργάτες να δουλέψουν σκληρά για τους καπιταλιστές εργοδότες τους. Τείνει να δημιουργεί μνησικακία. Αυτοί οι εργάτες είναι πιθανό να αισθανθούν αλλοτριωμένοι από την κοινωνία, δείχνοντας μία "αλλοτριωμένη ανάμειξη" σ' αυτή - μία έλλειψη σύνδεσης σ' αυτήν. Συνεπώς, είναι πιθανό να εμπλακούν σε εγκληματικές δραστηριότητες.

Παρ' όλ' αυτά, η καπιταλιστική πίεση που ωθεί στη διάπραξη του εγκλήματος και στην παρέκκλιση δεν περιορίζεται στην κατώτερη κοινωνική τάξη, αλλά επηρεάζει επίσης και την ανώτερη. Καθιστώντας δυνατή τη συνεχή συσσώρευση κερδών, ο καπιταλισμός αναπόφευκτα δημιουργεί ισχυρές αυτοκρατορίες του μονοπωλίου και

του ολιγοπωλίου στην οικονομία. Αυτά τα οικονομικά χαρακτηριστικά αποτελούν μία σημαντική αιτία του εγκλήματος των επιχειρήσεων. Ο λόγος είναι ότι "όταν κάποιες μόνο φέρμες κυριαρχούν σ' έναν τομέα της οικονομίας, μπορούν πιο εύκολα να συνεργούν, ώστε να καθορίζουν τις τιμές, να τεμαχίζουν την αγορά και να εξολοθρεύουν τους ανταγωνιστές⁽⁷⁶⁾. Οι γιγαντιαίοι οργανισμοί έχουν επίσης εγκληματόγones επιπτώσεις στις μικρές επιχειρήσεις. Όπως εξηγεί ο Greenberg:

Όπως ακριβώς τα άτομα πρέπει να πληρώνουν υψηλότερες τιμές λόγω της δύναμης του ολιγοπωλίου, το ίδιο ισχύει και για τις μικρές επιχειρήσεις, που αγοράζουν από τις μεγάλες στα πλαίσια ενός μικρού και ανταγωνιστικού τομέα. Επιπλέον, οι μικρές επιχειρήσεις που πωλούν τα προϊόντα τους στους μεγάλους οργανισμούς, αναγκάζονται, ίσως, να δεχτούν χαμηλότερες τιμές για τα αγαθά τους. Οι επιπτώσεις αυτού θα είναι χαμηλότερα κέρδη στον ανταγωνιστικό τομέα και ισχυρότερα κίνητρα, για να στηρίξουν αυτά τα κέρδη με παράνομα μέσα. Ως εκ τούτου, θα περίμενε κανείς την εξαπάτηση των καταναλωτών, την παραβίαση του εργατικού δικαίου (όπως πρόσληψη λαθρομεταναστών με ημερομίσθιο κάτω από το νόμιμο όριο), την κερδοσκοπία και την αύξηση της φοροδιαφυγής, όταν η οικονομία ελέγχεται από λίγες μεγάλες εταιρείες⁽⁷⁷⁾.

Η Φεμινιστική Θεωρία της Παρέκκλισης (Feminist Theory of Deviance)

Στην ουσία, όλες οι θεωρίες για την παρέκκλιση υποτίθεται ότι απευθύνονται και στα δύο φύλα. Αυτές οι θεωρίες υποθέτουν ότι αυτό που ισχύει για τους άντρες, ισχύει και για τις γυναίκες. Οι θεωρητικοί φεμινιστές όμως διαφωνούν. Υποστηρίζουν ότι αυτές οι θεωρίες στην πραγματικότητα αφορούν στους άντρες μόνο. Συνεπώς, οι θεωρίες ίσως να είναι έγκυρες για την αντρική συμπεριφορά, αλλά όχι απαραίτητα και για τη γυναικεία. Ας πάρουμε, για παράδειγμα, τη θεωρία της ανομίας του Merton. Πρώτον, αυτή η θεωρία υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι έχουν την τάση να αγωνίζονται για την υλική επιτυχία. Αυτό ίσως είναι αληθινό για τους άντρες αλλά όχι απαραίτητα και για τις γυναίκες. Στην πραγματικότητα, υπό την επιρροή της πατριαρχικής κοινωνίας, οι γυναίκες έχουν κοινωνικοποιηθεί διαφορετικά από τους άντρες. Ως εκ τούτου, οι γυναίκες παραδοσιακά ενδιαφέρονται λιγότερο για την επίτευξη υλικής επιτυχίας και είναι περισσότερο δοσμένες στην επίτευξη της συναισθηματικής ολοκλήρωσης, μέσ' από τις στενές και προσωπικές σχέσεις με τους άλλους. Δεύτερον, η θεωρία υποθέτει ότι εάν μερικές γυναίκες έχουν μία δυνατή επιθυμία για οικονομική επιτυχία αλλά όχι πρόσβαση στις ευκαιρίες για την επίτευξη αυτού του στόχου, είναι πιθανό να βρεθούν στην ίδια κατάσταση με τους άντρες και να διαπράξουν ένα έγκλημα. Σήμερα, δεδομένης της μεγάλης διαθεσιμότητας υψηλών θέσεων για τις γυναίκες στον οικονομικό κόσμο, ο αριθμός των φιλόδοξων γυναικών στον "αντρικό κόσμο" αυξάνεται. Αλλά όταν αυτές οι γυναίκες έρχονται αντιμέτωπες με την έλλειψη ευκαιριών για μεγαλύτερη οικονομική επιτυχία, είναι λιγότερο πιθανό να εμπλακούν σε παρεκκλίνουσες δραστηριότητες απ' ό,τι οι άντρες. Τέλος, η θεωρία του Merton κατηγορηματικά δηλώνει ότι οι Αμερικανοί είναι πολύ πιθανό να διαπράξουν ένα έγκλημα, διότι η κοινωνία τους υπερτονίζει τη σημασία του να έχει κάποιος υψηλούς στόχους επιτυχίας, ενώ αποτυγχάνει να παράσχει τις απαραίτητες ευκαιρίες, σ' όλους τους πολίτες της, για την πραγματοποίηση αυτών των στόχων. Αλλά αυτό μπορεί να είναι σχετικό όσον αφορά στους άντρες αλλά λιγότερο σχετικό όσον αφορά στις γυναίκες. Στην πραγματικότητα, παρά τη μεγαλύτερη έλλειψη ευκαιριών για

επιτυχία στις γυναίκες, αυτές παρουσιάζουν πολύ μικρότερα ποσοστά διάπραξης εγκλημάτων απ' ό,τι οι άντρες⁽⁷⁸⁾.

Η έλλειψη της σχέσης των γυναικών με την ανομία και τις άλλες συμβατικές θεωρίες οφείλεται στην αποτυχία των θεωριών αυτών να δουν τις γυναίκες με σοβαρότητα. Στην προσπάθειά της να αποκαταστήσει το πρόβλημα, η φεμινιστική θεωρία λογικά επικεντρώνει την προσοχή της στις γυναίκες. Πρώτον, η θεωρία αντιμετωπίζει τις γυναίκες ως θύματα, κυρίως θύματα βιασμού και σεξουαλικής παρενόχλησης. Υποστηρίζουν ότι τα εγκλήματα εναντίον των γυναικών αντικατοπτρίζουν την προσπάθεια της πατριαρχικής κοινωνίας να βάλει τις γυναίκες στη θέση τους, ώστε να διαιωνίσει την κυριαρχία των αντρών.

Η φεμινιστική θεωρία δεν αντιμετωπίζει τις γυναίκες ως ένοχες. Υποστηρίζει ότι παρόλο που το ποσοστό του γυναικείου εγκλήματος έχει αυξηθεί πρόσφατα, η αύξηση αυτή δεν είναι τόσο μεγάλη, ώστε να θεωρηθεί σημαντική. Αυτό αντικατοπτρίζει το γεγονός ότι η ισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα είναι ακόμη πολύ μακριά από το να γίνει κοινωνική πραγματικότητα. Όπως και οι επαγγελματικές ευκαιρίες, έτσι και οι εγκληματικές είναι λιγότερο διαθέσιμες στις γυναίκες απ' ό,τι στους άντρες, και ως εκ τούτου οι γυναίκες είναι ακόμη λιγότερο πιθανό να εμπλακούν σε εγκληματικές δραστηριότητες απ' ό,τι οι άντρες. Όταν οι γυναίκες όντως διαπράττουν ένα έγκλημα, τείνουν να διαπράττουν τους τύπους εκείνους του εγκλήματος που αντανακλούν την υποδεέστερη θέση τους στην κοινωνία. Πρόκειται για λιγότερο σοβαρά εγκλήματα ιδιοκτησίας, όπως είναι οι κλοπές από καταστήματα, οι ακάλυπτες επιταγές, οι οικονομικές απάτες και οι μικροαπάτες με πιστωτικές κάρτες. Στην πραγματικότητα, οι περισσότερες από τις πρόσφατες αυξήσεις των γυναικείων εγκλημάτων αφορούν σ' αυτά τα εγκλήματα. Αυτό, κυρίως, αντανακλά την αύξηση της γυναικείας φτώχειας - όλο και περισσότερες γυναίκες, σήμερα, πέφτουν κάτω από το όριο της φτώχειας. Δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι οι περισσότερες γυναίκες εγκληματίες είναι άνεργες, χωρίς απολυτήριο λυκείου και ανύπαντρες μητέρες με μικρά παιδιά. Δύσκολα μπορούν να ταιριάξουν στη δημοφιλή εικόνα της απελευθερωμένης γυναίκας, η οποία ευνοείται από την οποιαδήποτε βελτίωση που έχει γίνει στο θέμα της ισότητας των δύο φύλων. Δεν υπάρχει καμία αύξηση στη γυναικεία ανάμειξη στα περισσότερα επικερδή εγκλήματα, όπως είναι η ληστεία, η διάρρηξη, η κατάχρηση και οι επιχειρηματικές απάτες, τα οποία ακόμη διαπράττονται σε μεγαλύτερο βαθμό από τους άντρες⁽⁷⁹⁾.

Κριτική της θεωρίας της Κοινωνικής Σύγκρουσης

Οι θετικιστές κοινωνιολόγοι υποστηρίζουν ότι, αντίθετα με αυτό που οι οπαδοί της υποδεικνύουν, η θεωρία της κοινωνικής σύγκρουσης δεν μπορεί να εφαρμοστεί σ' όλα τα είδη της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς. Όπως παρατηρεί ο Ronald Akers, "η προσέγγιση της κοινωνικής σύγκρουσης φαίνεται περισσότερο κατάλληλη για την ανάλυση της συμπεριφοράς των ομάδων και των ατόμων που αναμειγνύονται σε ιδεολογικές και πολιτικές αντιπαραθέσεις. Είναι λιγότερο κατάλληλη για την ανάλυση της συμπεριφοράς εκείνων που αναμειγνύονται σε διάφορους τύπους εγκλημάτων κοινού δικαίου, σε συνήθεις παρεκκλίσεις και εγκλήματα ηθών"⁽⁸⁰⁾. Αυτό σημαίνει ότι η θεωρία της κοινωνικής σύγκρουσης φτάνει στην ουσία, αν θεωρηθεί ότι προτείνει

πως τα πολιτικά εγκλήματα αναφύονται από την σύγκρουση των ομάδων, αλλά ότι η θεωρία χάνει το στόχο της, αν θεωρηθεί ότι εννοεί πως τέτοια μη πολιτικά, συνηθισμένα εγκλήματα, όπως ο φόνος, η κλοπή, η διάρρηξη, ο βιασμός και ο εμπρησμός, προέρχονται από τη σύγκρουση των ομάδων. Με την πρώτη ματιά, αυτή η κριτική εμφανίζεται εξαιρετικά έγκυρη. Σίγουρα ήταν έγκυρη πολλά χρόνια πριν, αλλά σήμερα εμφανίζεται εξασθενημένη. Ο λόγος είναι ότι σήμερα ένας αυξανόμενος αριθμός των "κοινών εγκληματιών" τείνουν να θεωρούν τα εγκλήματά τους ως ουσιαστικά πολιτικά στη φύση τους. Ο Akers ίσως εμφανίζεται επίσης σωστός στην παρατήρησή του ότι η θεωρία της κοινωνικής σύγκρουσης δεν είναι εφαρμόσιμη στις ασήμαντες μορφές παρεκκλίσης και στα εγκλήματα ηθών - επειδή δεν είναι, σύμφωνα με τη δική του άποψη, αρκετά σοβαρές περιπτώσεις, ώστε οι ισχυροί να προκληθούν πολιτικά και να θέσουν νόμους εναντίον τους. Αλλά και εδώ η πραγματικότητα δεν είναι αυτή που εμφανίζεται ότι είναι. Όπως ο John Herburn παρατηρεί, τέτοιες συνηθισμένες παρεκκλίσεις, όπως είναι το παράνομο σεξ, ο τζόγος, ο αλκοολισμός, η αλητεία και η οκνηρία, όντως απειλούν τα επενδυμένα συμφέροντα των ισχυρών, με το να προκαλούν τις τονισμένες αξίες του καπιταλισμού. Παραδείγματα αυτών των καπιταλιστικών αξιών είναι η εγκράτεια, η υπευθυνότητα του ατόμου, η παρατεινόμενη ανταμοιβή, η εργατικότητα και η πεποίθηση ότι οι πραγματικές χαρές της ζωής μπορούν να εντοπιστούν μόνο στην ειλικρινή και παραγωγική εργασία. Οι νόμοι ενάντια σ' αυτές τις "ασήμαντες" παρεκκλίνουσες πράξεις υπηρετούν τη συντήρηση αυτών των καπιταλιστικών αξιών, του καπιταλιστικού συστήματος και ως εκ τούτου και της κυρίαρχης θέσης των ισχυρών⁽⁸¹⁾.

Όμως, η θεωρία της κοινωνικής σύγκρουσης φαίνεται να υποστηρίζει την αμφίβολη υπόθεση ότι στην ουτοπική, σοσιαλιστική κοινωνία, τέτοιες δυσάρεστες ανθρώπινες πράξεις, όπως ο φόνος, η κλοπή, ο βιασμός και γενικά το να βλάπτει με οποιοδήποτε τρόπο ο ένας τον άλλο, θα εξαφανιστούν αφού καταργηθεί η δύναμη της εγκληματοποίησης τους. Μπορούμε όμως να υποστηρίξουμε ότι η κατάργηση της δύναμης της εγκληματοποίησης δεν οδηγεί απαραίτητα στην κατάργηση της ανθρώπινης ικανότητας να βλάπτει ο ένας τον άλλο. Ίσως είναι περισσότερο ρεαλιστικό να υποθέσουμε ότι, εάν επιτευχθεί η απόλυτη κοινωνική ισότητα, οι σοβαρές μορφές της ανθρώπινης χυδαιότητας θα μειώνονταν ραγδαία μάλλον, παρά θα εξαφανίζονταν εντελώς. Με την κατάργηση της φτώχειας σε μία ολοκληρωτικά ισοπεδωτική κοινωνία, δε θα υπήρχε κανείς φτωχός να παράγει, όπως κάνει τώρα, ένα μεγάλο ποσοστό σοβαρών εγκλημάτων και ως εκ τούτου αυτό το ποσοστό θα συρρικνωνόταν σε μεγάλο βαθμό. Αυτό θα συνέβαινε, επειδή οι τυπικά φτωχοί σ' αυτή τη νέα και πλήρως ισοπεδωτική κοινωνία θα είχαν τόσο μικρή ροπή προς τη διάπραξη εκείνων των σοβαρών εγκλημάτων, όσο έχουν και οι πλούσιοι στην παρούσα ταξική κοινωνία.

Επιπλέον, από το σημείο της κατανόησης της δημιουργίας και της εφαρμογής των νομών, των κανόνων ή των νόμων, η θεωρία της κοινωνικής σύγκρουσης μας προφέρει όντως μία σημαντική συνεισφορά. Όπως παραδέχεται ο Akers, ένας θετικιστής κοινωνιολόγος, "αυτή η προσέγγιση μάς οδηγεί στο να ρωτήσουμε και υποδεικνύει γιατί κυριαρχούν συγκεκριμένες αξίες και νόρμες ενώ άλλες όχι. Γι' αυτό το λόγο η προσέγγιση της κοινωνικής σύγκρουσης είναι σημαντική ως μία εξήγηση της διαμόρφωσης και της εφαρμογής των ιδίων των νομών"⁽⁸²⁾. Υπάρχουν επίσης

και αρκετά στοιχεία που προκύπτουν από έρευνες, που στηρίζουν αυτή την πλευρά της θεωρίας⁽⁸³⁾. Όμως, άλλοι θετικιστές κοινωνιολόγοι έχουν ασκήσει κριτική στους θεωρητικούς της κοινωνικής σύγκρουσης για παράβλεψη "του μεγάλου αριθμού των νόμων που στηρίζονται στην κοινωνική ομοφωνία [κοινή γνώμη]"⁽⁸⁴⁾. Αυτοί οι επικριτές όμως αποτυγχάνουν να εκτιμήσουν τους περίπλοκους, λεπτούς τρόπους με τους οποίους, ακόμα και ο νόμος που εμφανίζεται να υπηρετεί όλους τους πολίτες, ίσως στην ουσία να υπηρετεί τα συμφέροντα της κυρίαρχης ελίτ, περισσότερο από τα συμφέροντα των μαζών⁽⁸⁵⁾. Επίσης, αποτυγχάνουν να εκτιμήσουν το θετικό συνδετικό κρίκο ανάμεσα στην κοινή γνώμη και στις αξίες της ελίτ, όπως εκφράστηκε από το Μαρξιστικό ισχυρισμό που πρεσβεύει, ότι οι κυρίαρχες ιδέες μιας κοινωνίας είναι οι ιδέες των κυρίαρχων τάξεών της.

Τέλος, η Μαρξιστική θεωρία για την αιτιότητα της παρέκκλισης είναι μόνο πολύ πιθανή. Εξάλλου, είναι σύμφωνη με την κοινή πεποίθηση ότι η ανεργία οδηγεί στο έγκλημα. Δυστυχώς, διάφορες μελέτες, οι οποίες έχουν πραγματοποιηθεί τα τελευταία 140 χρόνια, δεν έχουν αποδείξει τη σχέση ανάμεσα στην ανεργία και τα εγκλήματα ιδιοκτησίας. Μερικές μελέτες έχουν αποκαλύψει μία τέτοια σχέση ενώ άλλες όχι⁽⁸⁶⁾. Για παράδειγμα, μία μελέτη των David Cantor και Kenneth Land δείχνει ότι η ανεργία αυξάνει το ποσοστό των εγκλημάτων ιδιοκτησίας (όπως είναι η ληστεία, η διάρρηξη και η μικροκλοπή) αλλά όχι το ποσοστό των αμιγώς βίαιων εγκλημάτων (βιασμός και άγριες επιθέσεις). Αλλά μία άλλη μελέτη από τον Britt Patterson δείχνει ότι η απόλυτη φτώχεια σχετίζεται σημαντικά με σοβαρά βίαια εγκλήματα⁽⁸⁷⁾. Συνεπώς, η σύνδεση ανάμεσα στην ανεργία και το έγκλημα είναι περίπλοκη, όχι τόσο απλή, όσο η Μαρξιστική θεωρία την εμφανίζει να είναι.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

1. *Τι κοινό έχουν οι τρεις μεγάλες ανθρωποκεντρικές θεωρίες; Ασχολούνται κυρίως με το νόημα της παρέκκλισης και με τον αντίκτυπο που έχει αυτό στην ανθρώπινη συμπεριφορά.*
2. *Τι υποστηρίζει η θεωρία του χαρακτηρισμού για την παρέκκλιση; Σύμφωνα με τη θεωρία του χαρακτηρισμού, η κυρίαρχη τάξη θέτει το χαρακτηρισμό της παρέκκλισης στην υφιστάμενη τάξη. Το να χαρακτηριστεί κανείς ως παρεκκλίνων επιφέρει αρνητικές συνέπειες στο άτομο που χαρακτηρίζεται μ' αυτόν τον τρόπο. Ο χαρακτηρισμός κάποιου ως παρεκκλίνοντος προκαλεί θετικές συνέπειες στα άτομα, στις ομάδες ή στις κοινότητες που θέτουν την ετικέτα της παρέκκλισης. Η θεωρία γενικά είναι πειστική και υπάρχουν αρκετά αξιόλογα στοιχεία που τη στηρίζουν. Όμως, πολλοί κοινωνιολόγοι έχουν ασκήσει κριτική στη θεωρία του χαρακτηρισμού, διότι δεν είναι ικανή να μας εξηγήσει τις αιτίες της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς. Έχει επίσης κατηγορηθεί για το ότι μεγαλοποιεί την επιρροή του χαρακτηρισμού στην ανάπτυξη μιας παρεκκλίνουσας "σταδιοδρομίας" και στην ενίσχυση της κοινωνικής αλληλεγγύης. Συνοψίζοντας, εγώ την έχω επικρίνει, διότι παραμελεί τη μελέτη των ισχυρών που παρεκκλίνουν.*
3. *Τι περιλαμβάνει η φαινομενολογική θεωρία; Η φαινομενολογική θεωρία υποστηρίζει ότι οι θετικιστές κοινωνιολόγοι δεν μπορούν να συλλάβουν την ουσία των παρεκκλινόντων φαινομένων, ενώ οι φαινομενολόγοι κοινωνιολόγοι μπορούν να*

μπουν στην καρδιά της παρεκκλίνουσας εμπειρίας με το νυστέρι της υποκειμενικής ερμηνείας και της φαινομενολογικής αναγωγής. Οι φαινομενολόγοι γίνονται ιδιαίτερα πειστικοί, όταν ισχυρίζονται ότι οι θετικιστές δεν μπορούν να μπουν στην ουσία της παρεκκλίνουσας πραγματικότητας. Αλλά ο ισχυρισμός τους ότι οι ίδιοι μπορούν, είναι υπερβολικός και αδικαιολόγητος. Αυτό που οι ίδιοι μπορούν να κάνουν, είναι να φτιάξουν τη δική τους ερμηνεία για την παρεκκλίνουσα πραγματικότητα, κι όχι να φτάσουν στην ουσία αυτής της πραγματικότητας. Συνοψίζοντας, οι φαινομενολόγοι, έχουν, μέχρι τώρα, εφαρμόσει την αντίληψή τους για την ελεύθερη βούληση, κυρίως, στους ανίσχυρους παρεκκλίνοντες και όχι στους περισσότερο ισχυρούς. Παρ' όλ' αυτά, έχουν προσφέρει την απαραίτητη υποκειμενική ερμηνεία της παρεκκλίνουσας πραγματικότητας, όπως αυτή παρουσιάζεται από την πλευρά και των παρεκκλινόντων ατόμων και αυτών που θέτουν το χαρακτηρισμό.

4. Πώς αντιμετωπίζει η θεωρία της κοινωνικής σύγκρουσης την παρέκκλιση; Περιγράφει συστηματικά πώς το ισχυρό κομμάτι της κοινωνίας τοποθετεί εγκληματικούς ορισμούς πάνω στο ανίσχυρο. Η Μαρξιστική εκδοχή της θεωρίας δείχνει πώς ο καπιταλισμός προκαλεί ανεργία, η οποία με τη σειρά της επιφέρει υψηλά ποσοστά παρέκκλισης. Σύμφωνα με τη φεμινιστική θεωρία, στην ουσία όλες οι θεωρίες ίσως να εφαρμόζονται στους άντρες αλλά όχι τόσο πολύ στις γυναίκες. Η θεωρία της κοινωνικής σύγκρουσης έχει θεωρηθεί εφαρμόσιμη σε μεγάλο βαθμό στα πολιτικά εγκλήματα, αλλά λιγότερο στις συνήθειες μορφές της παρέκκλισης και των εγκλημάτων ήθους. Εμφανίζεται, επίσης, να υποστηρίζει την υπόθεση ότι η κατάργηση της ικανότητας των ισχυρών να εγκληματοποιούν θα έβαζε τέλος σ' όλα τα εγκλήματα - σ' αυτά συμπεριλαμβάνονται οι φόνοι, οι ληστείες και οι βιασμοί. Επίσης, η θεωρία είναι πολύ χρήσιμη για την κατανόηση τού πώς το ισχυρό κομμάτι της κοινωνίας φτιάχνει και εκτελεί τους κανόνες. Όσον αφορά τη Μαρξιστική ερμηνεία της παρέκκλισης, δεν έχει υποστηριχθεί με συνέπεια από τα στοιχεία.

ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Becker, Howard S. *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*, enlarged edition. New York: Free Press, 1973. Μία κλασική συλλογή άρθρων σχετικά με τη χρήση της θεωρίας του χαρακτηρισμού στην μελέτη της παρέκκλισης.
- Colvin, Mark, and John Pauly. "A Critique of Criminology: Toward an Integrated Structural-Marxist Theory of Delinquency Production". *American Journal of Sociology*, Vol. 89 (November 1983), pp. 513-551. Μία προσπάθεια συνδυασμού της θεωρίας του ελέγχου με την Μαρξιστική αντίληψη της τάξης για την εξήγηση του τρόπου με τον οποίο η καπιταλιστική κοινωνία παράγει σοβαρές και επαναλαμβανόμενες μορφές παραβατικότητας μεταξύ των νέων της εργατικής τάξης. Μπορεί να εφαρμοστεί και σε άλλες μορφές της παρέκκλισης.
- Covington, Jeanette. "Insulation from Labelling: Deviant Defenses in Treatment". *Criminology*, Vol. 22 (November 1984), pp. 619-643. Based on interviews with 72 heroin addicts, this study suggests how deviants can minimize self-rejection. Greenberg, David F., ed. *Crime and Capitalism: Readings in Marxist Criminology*. Palo Alto, Calif.: Mayfield, 1981. Μία συλλογή

άρθρων που αφορούν στην Μαρξιστική άποψη για το έγκλημα, χρήσιμη για την κατανόηση της παρέκκλισης γενικά.

- Jack Katz, *Deductions of Crime: Moral and Sensual Attractions in Doing Evil*. New York: Basic Books, 1988, p. 71. Μία φαινομενολογική ανάλυση για το πώς αισθάνονται διάφοροι παρεκκλίνοντες, όπως είναι οι δολοφόνοι και οι διαρρήκτες, για τις παρεκκλίνουσες πράξεις τους.
- Lauderdale, Pat, Jerry Parker, Phil Smith-Cunnien, and James Inverarity. "External Threat and the Definition of Deviance". *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 46 (May 1984), pp. 1058-1068. Μία πειραματική μελέτη για το κατά πόσο μία εξωτερική απειλή σε μία ομάδα μπορεί να οδηγήσει στην απόρριψη των παρεκκλίνοντων μελών της ομάδας.
- Patterson, E. Britt. "Poverty, Income Inequality, and Community Crime Rates". *Criminology*, Vol. 29 (November 1991), pp. 755-776. Δίνει στοιχεία που δείχνουν ότι η απόλυτη φτώχεια σχετίζεται σημαντικά με την εμφάνιση υψηλών ποσοστών βίαιης εγκληματικότητας.
- Regoli, Robert M., Eric D. Poole, and Finn Esbensen. "Labeling Deviance: Another Look". *Sociological Focus*, Vol. 18 (January 1985), pp. 19-28. Μία αναθεώρηση της θεωρίας του χαρακτηρισμού που επικεντρώνεται στη διαδικασία απόδοσης του χαρακτηρισμού πριν την εμφάνιση μίας αντίδρασης σε μία συγκεκριμένη μορφή συμπεριφοράς.
- Ward, David A. and Charles R. Tittle. "Deterrence of Labeling: The Effects of Informal Sanctions". *Deviant Behavior* Vol. 14 (1993), pp. 43-64. Δίνει στοιχεία που δείχνουν πώς η πρωτογενής παρέκκλιση οδηγεί στη δευτερογενή παρέκκλιση, όπως υποστηρίζει η θεωρία του χαρακτηρισμού.
- Weitz, Rose. "From Accommodation to Rebellion: Tertiary Deviance and the Radical Redefinition of Lesbianism". In Joseph W. Schneider and John I. Kitsuse, eds. *Studies in the Sociology of Social Problems*. Norwood, N.J.: Ablex, 1984, pp. 140-161. Μία περιεκτική ανάλυση που δείχνει τον τρόπο με τον οποίο οι λεσβίες μπορούν να εξελιχθούν σε τριτογενή παρεκκλίνοντα άτομα.